ЧОМУ, ПОПРИ ЗРОСТАННЯ ПРОТЕСТНИХ АКЦІЙ І РОЗЧАРУВАННЯ У ВЛАДІ, ДОНБАС ДОСІ ПАСИВНИЙ

ДО ЧОГО МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ЗБРОЙНЕ ВТРУЧАННЯ ЗАХОДУ В ГРОМАДЯНСЬКУ ВІЙНУ У СИРІЇ

ЯК ПОЗНАЧИТЬСЯ КРИЗА БІЗНЕС-МОДЕЛІ ГАЗПРОМУ НА ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КРЕМЛЯ

УКРАЇНСЬКИЙ
Тиждень

№ 36 (304) 6 – 12 ВЕРЕСНЯ 2013

ФІЛІППО ЛОМБАРДІ ПРО ТЕ, ЯК ВІДОКРЕМИТИ БІЗНЕС ВІД ПОЛІТИКИ

ТЯГАР ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ КРИЗИ ТА ПОСИЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ТИСКУ НА НЕОЛІГАРХІЧНИЙ БІЗНЕС ОЛІГАРХИ УНИКАЮТЬ СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ. ЧАСТКА ОЛІГАРХІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ У ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК МАЙЖЕ ВП'ЯТЕРО МЕНША, НІЖ ЇХ ВНЕСОК У ВАЛОВИЙ ДОХІД ЕКОНОМІКИ

The Economist

Featuring selected content from The Economist

ISSN 1996-1561

Ліцензія НР з питань телебачення та радіомовлення НР № 0305-М від 04.04.2002р

ПОЛІТИКА

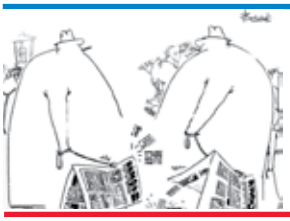

Операція «Дискредитація»
Із якою метою проводиться дискредитація засобів масової інформації
4

Будьмо сусідами!
Про нову моду в забудові елітних заміських маєтків
6

Юрій Макаров
про те, чому в Україні почастішали випадки побиття журналістів
9

Шляхами Кучми
Які політичні наслідки матиме цілеспрямоване формування Банковою проєвропейського образу Віктора Януковича
10

Партія проти регіонів
Як політсила, що позиціонувала себе як виразника інтересів регіонів, після приходу до влади послідовно ігнорує права й інтереси місцевого самоврядування
12

СУСПІЛЬСТВО

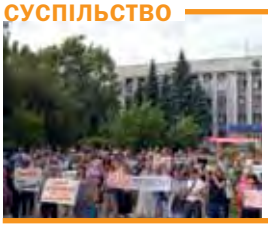

Клондайк для опозиції
Чому акції протесту на Донбасі мають виключно локальний і обмежений характер
18

ЕКОНОМІКА

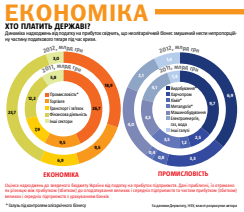

Тягар для економіки
В умовах поглиблення бюджетної кризи та затягування фіскального зашморгу на неолігархічному бізнесі наші олігархи уникають сплати податків в Україні
22

Підприємницький етатизм
Якою має бути роль держави у створенні інноваційного бізнесу
26

СВІТ

Запобіжники демократії
Інтерв'ю з президентом швейцарського сенату Філіппо Ломбарді
28

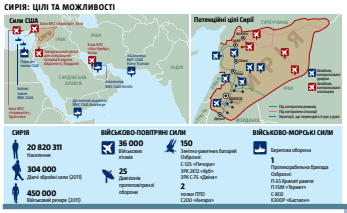

Всипте йому добряче
Про стратегію Заходу в громадянській війні у Сирії
30

Занепад Газпрому
Як криза бізнес-моделі російського газового монополіста позначиться на зовнішній політиці Кремля
32

СПАДОК

Тосканський рай для олігархів
Навала пострадянських олігархів змінює обличчя європейських курортних містечок
36

У пошуках життя заради себе
Історія заміських маєтків для відпочинку
38

НАВІГАТОР

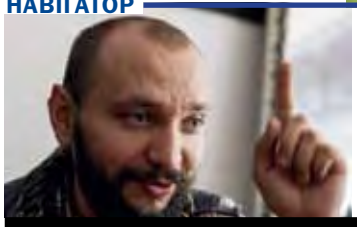

Упорядкований етнохаос
Вокаліст формації «ДахаБраха» Марко Галаневич про низький рівень музичних смаків в Україні
42

Хронотоп Брюгге
Тиждень потрапив у місто, де не діють звичні закони часу
46

Тиждень

№ 36 (304) 6–12.09.2013
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Олександр Крамар, Олександр Пагіря, Наталія Петринська

Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
тел.: +38 067 407-10-89
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська,1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 13-7589
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 4.09.2013
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: **www.tyzhden.ua**
The Ukrainian Week

29 серпня – 5 вересня

На чемпіонаті світу з художньої гімнастики українки завоювали 5 нагород (1 золоту, 2 срібні та 2 бронзові) й стали другими в загальнокомандному заліку

Барак Обама заявив про можливість «вузькоспрямованого» удару по режиму Асада. Війська США почали перегрупування на Близькому Сході

У грузинському місті Телаві, відкрили двометровий бронзовий пам'ятник Сталіну. Вже першої ночі його було облито фарбою

Операція «Дискредитація»

З наближенням президентських виборів в Україні розгортається цілеспрямована кампанія з дискредитації засобів масової інформації

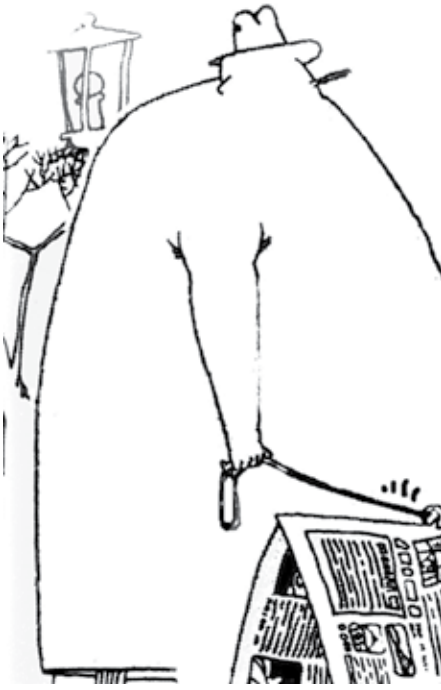

Автор:
Мілан Лєліч

Поступове наближення 2015 року суттєво позначається на українському медіа-ринку. Нові потужні, принаймні фінансово, ЗМІ з'являються один за одним. Паралельно розгортається кампанія з дискредитації медіа, вочевидь, для того, щоб зменшити їхній вплив на громадську думку з наближенням виборчої кампанії. Довіряти публікаціям чи сюжетам, які подеколи дошкуляють владі чи не більше, ніж діяльність усієї політичної опозиції, мають значно менше. Будь-яку негативну інформацію в них пересічний громадянин повинен сприймати тільки як вияв «війни компроматів». Виборець має бути дезорієнтований і стати максимально пасивним, що різко підвищить коефіцієнт корисної дії адміністративного ресурсу.

І раніше було чимало спеціалізованих на поширенні компромату проти опонентів «зливних бачків», які подавали негативну інформацію про котрогось із неугодних журналістів, рідше про цілі видання, обов'язково з посиланням на «поінформоване джерело» або ж «сенсаційні документи». Займаються цим зазвичай відомі у вузькому колі «медіа-кілери», більшість яких, до речі, має відверті проросійські симпатії. Один із прикладів – нещодавня публікація типовим «медіа-кілером» Анатолієм Шарієм документів, які начебто засвідчили наявність психічної хвороби у відомої журналістки-розслідувальниці Тетяни Чорновол (це сталося в розпал виборчої кампанії, а вона балотувалася за мажоритарним округом). Журналістка одразу знайшла в «довідці» безліч фактичних помилок, що підтвердили її сфальшованість, а Шарій мусив вибачитися. Проте справу вже було зроблено, а на медійницю і кандидата в депутати кинуто тінь. Інший приклад зовсім свіжий і пов'язаний з історією довкола побиття журналістів Ольги Сніцарчук та її чоловіка Владислава Соделя на мітингу опозиції. Групу «захисників» головного підозрюваного Вадима Тітушка очолила близька до Віктора Медведчука Оксана Шкода, яка чимало зусиль доклала до дискредитації постраждалого подружжя.

Проте під час літнього політичного затишшя дискредитація незалежної журналістики вийшла на новий рівень. В інтернеті з'явився сайт «Українська кривда» (УК), який цілковито копіює дизайн «Української правди», одного з найвпливовіших онлайн-видань. Контент УК – типова «чорнушна» критика політикуму (майже завжди опозиції) та медіа. Утім, із політичною «чорнухою» зі змінним успіхом справляються й інші ЗМІ, профіль «Кривди» – поливання брудом саме медійників. Її новинна стрічка рясніє повідомленнями про розміщення черговим політиком «джинси» або «заказухи» в черговому виданні. Варто зазначити, що інколи вони видаються цілком правдивими. Проте такий моніторинг медіа вже давно здійснюють профільні

Тиждень в історії

6 вересня 1901

Анархіст Леон Чолґош на виставці в Бостоні смертельно поранив 25-го американського президента Вільяма МакКінлі

7 вересня 1228

Розпочався Шостий хрестовий похід на чолі з німецьким імператором Фрідріхом II, **заборонений Ватиканом**

8 вересня 1898

Народилася Наталія Ужвій, українська акторка, що зіграла близько 213 ролей у театрі та 20 у кіно

В Україні набув чинності закон, який лімітує готівкові операції до 150 тис. грн

Почав діяти закон про утилізаційний збір. Автомобілів, завезених до 1 вересня цього року, він не стосується

У В'єтнамі набув чинності закон, який забороняє громадянам поширювати в соціальних мережах будь-яку інформацію, окрім особистої

Київське «Динамо», дніпропетровський «Дніпро» та одеський «Чорноморець» потрапили до групового етапу Ліги Європи за результатами матчів плей-оф турніру

видання чи фонди і подають його цілком нейтрально та виважено, без притаманного «Кривді» відверто «чорнушного» забарвлення.

Від інших «зливних бачків» новостворений ресурс відрізняється масштабом, цілеспрямованістю та системністю роботи в чітко визначеному дискредитаційному напрямі. При цьому сервер сайту міститься в Німеччині – і це все, що про нього відомо з відкритих джерел. Решта інформації засекречена, даних про засновників, керівників чи працівників ресурсу немає. Видання «Телекритика» з посиланням на анонімне джерело повідомило, що «Кривдою» займається в. о. головреда газети «Вечірній Київ» Роман Костриця. Утім, сам він це заперечує, але низка непрямих доказів може свідчити на користь цієї версії. Наразі ж, за непідтвердженою інформацією, він працює на Сергія Арбузова, якого називають поміж можливих замовників проекту «Українська кривда». Утім, є й інші версії. Так, за даними політтехнолога Тараса Березовця, за УК стоїть олігарх Дмитро Фірташ, а створений він насамперед із метою тролінгу «Української правди». Втім, для троль-проекту «Кривда» занадто масштабна, та й перепадає від неї не лише УП, а й іншим виданням. Ще один варіант – Віктор Медведчук. Однак останнього «Кривда» поливає брудом не менше за інших, а притаманний усім його проектам проросійський вектор не відчувається, та й досі піарники Медведчука демонстрували такий убогий креатив, що слабо віриться в їхню здатність створити щось на кшталт «Кривди». Тим часом на користь того, що це проект Арбузова, може свідчити те, що на сайті його прізвище згадується тільки в одному матеріалі й у досить «м'якому» контексті. Для порівняння: прізвище його потенційного суперника в боротьбі за посаду глави уряду, близького до Ріната Ахметова Олександра Вілкула – кільканадцять разів і переважно вкрай негативно. Про опозиційних лідерів годі й казати: Арсенія Яценюка, Олега Тягнибока, Віталія Кличка та їхніх партійців «Українська кривда» щодня «викриває» то в масовому розміщенні «джинси», то в намаганні очорнити один одного через ЗМІ, то в пристрасті до дорогих костюмів чи шикарного відпочинку.

Наразі з-поміж громадських активіст і журналістів під удар уже потрапили Єгор Соболєв, Соня Кошкіна, Роман Скрипін. У «тематичних» матеріалах їм закидають стандартні для такого штибу статей речі: розкішне життя, політична безпринципність, підозріла сексуальна орієнтація чи неперебірливість у статевих зв'язках. Загалом нічого, що б виходило за межі раніше оприлюднюваних у «зливних бачках» чуток.

За потреби, вочевидь, матеріали УК ретранслюватимуть у популярніші ЗМІ, працюючи на дискредитацію журналістики як такої. Цей сценарій раніше успішно втілювали в інших авторитарних пострадянських країнах. Наприклад, в Азербайджані «інтимний» компромат оприлюднили проти однієї з небагатьох місцевих незалежних від влади журналісток Хадіджи Ісмаїлової. У Росії свого часу кількох керівників незалежних видань разом з опозиційними політиками очорняли записаними прихованою камерою відеороликами, де вони віддаються тілесним утіхам із підставними «дівчатами» або ж нюхають підозрілий білий порошок.

Наразі «Українська кривда» не стала помітним для суспільства явищем, її обговорюють переважно у вузькому колі політичних журналістів, піарників та політтехнологів. Але вона обіцяє, що це лише початок. В інтерв'ю «Телекритиці», організованому через електронну пошту, «головний редактор Лєв Лєщенко» запевнив: «Скоро в нас з'являться досьє на всіх: ЗМІ, журналістів, піарників, посередників та медіаменеджерів», зазначивши, що цьому допомагатиме «агентурна мережа з 30 осіб, які працюють у багатьох українських медіа».

9 вересня 1913

Петро Нестеров на Сирецькому летовищі вперше у світі виконав на літаку «Ньюпор-IV» «мертву петлю»

10 вересня 1919

Підписано Сен-Жерменський мирний договір, за яким Підкарпатська Русь увійшла до складу Чехословаччини

11 вересня 1943

Засновано Державний український народний хор (нині – імені Григорія Верьовки)

12 вересня 1683

Завершилася битва під Віднем. Об'єднані війська коаліції зняли турецьку облогу міста

29 серпня – 5 вересня

Україна заборонила ввезення м'яса та м'ясопродуктів із Білорусі. Митники пояснюють це запобіжними заходами у зв'язку з африканською чумою

Справу вбивців ґвалтівників передали до суду

Янукович змінив керівників СБУ в семи областях. Експерти називають ротації у спецслужбі розстановкою вірних «Сім'ї» людей до виборів **2015 року**

Розпочала роботу третя сесія Верховної Ради VII скликання

ВАЖЛИВІ ЦИФРИ

30,27 млрд грн

становить дефіцит держбюджету за підсумками січня – липня 2013-го. Це в 1,79 разу більше, ніж торік. Дані Мінфіну

На 15–20%

зросте найближчими роками аудиторія українського інтернету. Прогноз Watcher.com.ua

450 тис. першокласників

пішли до школи. Це на 17 тис. більше, ніж торік. Дані МОН

3,1 тис. іноземців

перебувають в українських колоніях та СІЗО. Дані Державної пенітенціарної служби

$52,6 млрд

таким є цьогорічний бюджет розвідки США. Цифру оприлюднило видання Washington Post із посиланням на Едварда Сноудена

42% американців

підтримують воєнну операцію в Сирії. Опитування NBC News

МАЙЖЕ СЕРЙОЗНО

Будьмо сусідами!

ДОСЛІДЖЕННЯ

Фаворитизм +бюрократія-конкуре

Донедавна влада могла вихвалятися деякими міжнародними рейтингами, місце України в яких поступово поліпшувалося, як, зокрема, у Global Competitiveness Index (Індексі глобальної конкурентоспроможності). Однак цьогорічний звіт про конкурентоспроможність у світі, який підготував World Economic Forum, оптимізму не додає: Україна втратила 11 позицій. І зовсім не «випадково», не через те, що якась із інших країн істотно покращила показники власної конкурентоспроможності. У звіті чітко вказані головні українські «хвороби»: «Можна стверджувати, що найбільшою проблемою держави є необхідність капітального ремонту її інституційної структури, яка потерпає від бюрократизму, браку прозорості й фаворитизму». Можливо, урядовці знайдуть і в цих висновках «подвійні стандарти» та «упереджене ставлення», однак навряд чи ті аргументи видаватимуться комусь переконливими.

Вірменія оголосила про свій намір приєднатися до Митного союзу

Вадима Тітушка, Сергія Приходька та Михайла Пшука, яких звинувачують у побитті журналістів 18 травня в центрі Києва, засуджено умовно. Таке рішення ухвалив Шевченківський райсуд Києва

Оприлюднено рейтинг євроінтеграції країн Східного партнерства. Україна посіла в ньому третє місце (з шести). Загалом експерти відзначили вповільнення темпів її євроінтеграційного курсу. За показниками свободи слова серед тих самих держав вона четверта: випередила тільки Білорусь і Азербайджан

Представники еліти, що мають нещастя мешкати в Кончі-Заспі чи ще деінде на південь від Києва у районі Обухівської траси, повинні терміново подбати про свій престиж. Це за Кучми та Ющенка поважні особи зводили собі маєточки в тих краях. Нині в тренді геть інший напрямок. Трендсеттером красивого життя сучасної доби є, поза сумнівом, Віктор Янукович, що облюбував північні околиці Києва, які, до речі, колись були не вельми престижними. Але, коли постало «Межигір'я», питання про елітний напрямок зникло саме собою. Це колись заможних забобонних киян лякали села за Вишгородом: мовляв, шлях у бік Чорнобиля, що там може бути привабливого? Та вихідцям із індустріальних агломерацій Донбасу всі ці екологічні страшилки ні до чого. Осів президент на північ від Києва – і придворна еліта за ним. Ось, наприклад, Сергій Клюєв, брат секретаря РНБО, придбав у свого однопартійця Ігоря Гуменюка компанію «Танталіт», яка орендує 127 га землі й володіє низкою об'єктів нерухомості на території «Межигір'я». У «Танталіту» сам Віктор Федорович дещо орендує. Обидва заявили, що раді й щасливі бути тепер поруч. Щоправда, Сергієві Клюєву сусідство із президентом чимало коштувало (146 млн грн): як визнав сам бізнесмен, на межигірські розкоші він витратив свої особисті кошти й навіть позичив у своєїтаки корпорації «Укрпідшипник». Але ж красиве життя того варте. Є крім Межигір'я на мапі України і ще два гідні місця для проживання – вулиця Водна в Донецьку (набережна Кальміусу не для всіх) і тамтешні «Липки» (не плутати з київськими). Справжня еліта доби «покращення» мешкає тільки там. Забудьте про вбогу Кончу-Заспу.

ФЕЙС-КОНТРОЛЬ

МИХАЙЛО ДОБКІН
таврує

«Юрій Володимирович Шевельов – зрадник, дезертир, пособник фашистів в окупованому Харкові. Ось він, кумир Жадана, Варченок, Авакова та інших... Мерзотники фашистські своєму фашистському мерзотникові дошку прибили. Похапцем і в темряві, як і личить зрадникові», – так охарактеризував установлення пам'ятного знака на честь відомого мовознавця в Харкові очільник місцевої ОДА.

ВІКТОР МАЙКО
не бачить проблеми

Заступник міністра закордонних справ назвав торговельну війну з Росією подіями «технічного, перехідного характеру».

ВАДИМ НОВИНСЬКИЙ
не поспішає

Партія регіонів активно анонсувала приєднання до своєї фракції у ВР обраного на липневих довиборах у Севастополі мільярдера. Однак після складання присяги той не поквапився пристати до лав провладної політсили. Він також заявив, що не підтримає євроінтеграційні законопроекти

ВІТАЛІЙ ЗАХАРЧЕНКО
бавиться цифрами

Міністр внутрішніх справ не бачить недовіри до української міліції, адже, за його даними, лише 5% звернень до правоохоронців стосуються її неправомірних дій.

ЮРІЙ КАРМАЗІН
погрожує

Колишній парламентарій, який зумів через суд позбавити мандатів двох нардепів, заявив, що має намір оскаржити депутатство ще шістьох, які належать до фракції ПР або є позафракційними.

ВЛАДІМІР ПУТІН
пророкує

«Вы знаете, что бы ни происходило и куда бы Украина ни шла, мы все равно когда-то и где-то встретимся. Почему? Потому что мы – один народ. И как бы на то, что я сейчас сказал, ни сердились националисты с обеих сторон, а националисты есть и у нас, и на Украине, на самом деле оно так и есть», – заявив російський президент напередодні саміту Великої двадцятки.

ФОТО: УНІАН, УКРІНФОРМ, AP

Economist Intelligence Unit

«Граючи на домінантному для Януковича бажанні втримати владу й точно визначивши можливості впливу, російський уряд сподівається зупинити просування України на захід»

Аналітичний підрозділ британського видання у своєму звіті пише, що Владімірові Путіну не вдасться популяризувати Митний союз серед росіян без участі в ньому України.

«Гарантування участі України може бути життєво необхідним для успіху проекту Митного союзу через її численну кількість населення та промисловий розвиток. Імовірно, це також потрібно, щоб «продати» Митний союз жителям Росії. Попри бажання Путіна бачити певний рівень возз'єднання на теренах колишнього СРСР, опитування в Росії показують непереконливий рівень підтримки цього процесу. З огляду на те, як усе розвивається, найімовірніше, що до Митного союзу долучаться Киргизстан і Таджикистан (З вересня про намір приєднатися до МС та Євразійського економічного союзу заявив президент Вірменії Серж Сарґсян. – **Ред.**). *Обидві держави потребують збереження доступу для своїх робітників до російських і казахських ринків праці після 2015 року. Це може посилити антиіммігрантські настрої серед етнічних слов'ян у європейській частині Росії. Вступ України до Митного союзу здатен змінити оцінку інтеграційного проекту громадянами РФ, що занепокоєні імміграцією з Центральної Азії»,* – сказано у звіті The Economist Intelligence Unit. На думку аналітиків, це одна з причин того, чому Москва докладає стільки зусиль для блокування євроінтеграції України.

«Хоча економічні відносини – один із чинників взаємозалежності, Кремль грає в них першу скрипку, бо промисловий регіон Східної України залежить від постачальників та ринків у Росії. Це має вирішальне значення, бо зміна позиції Януковича, чиїм політичним центром є Південна та Східна Україна, де переважає російськомовне населення, ключова для РФ. Остання вважає, що підтримка Януковича там доволі нестабільна і що розрив у відносинах із Москвою може мати суттєві економічні наслідки для фатального ослаблення можливостей українського президента бути переобраним у 2015 році, навіть за умови використання адмінресурсу. Граючи на домінантному для Януковича бажанні втримати владу й точно визначивши можливості впливу, російський уряд сподівається зупинити просування України на захід і міцніше закріпити її в міжнародних структурах під керівництвом Кремля», – пише The Economist Intelligence Unit.

Wirtschafts Woche

«Завдяки підписанню Угоди про зону вільної торгівлі та залученню нових інвесторів Україна стане цікавою як місце для виробництва різних товарів»

Німецький економічний тижневик пише, що підписання Угоди про асоціацію покращить бізнес-клімат в Україні, а це принесе користь не тільки їй, а й підприємцям із ФРН.

«На сьогодні в Україні діє 400 німецьких бізнесменів. Більшості вона цікава як найкрупніший після Росії ринок збуту. Через корупцію та правову нестабільність багато хто боїться інвестувати в українське виробництво, але це може швидко змінитися, – пише видання. *– Для цього треба не лише звести до нуля двосторонні тарифи; слід іще й зменшити нетарифні торговельні перешкоди, наприклад спростити складні процеси сертифікації товарів в Україні».*

«Очікують, що укладення Угоди про зону вільної торгівлі позитивно вплине на поліпшення бізнес-клімату в Україні, котрий нині є проблематичним», – прокоментував позитиви підписання домовленості економічний радник та експерт щодо України Рікардо Джуччі.

«Завдяки підписанню Угоди про зону вільної торгівлі та залученню нових інвесторів Україна стане цікавою як місце для виробництва різних товарів», – зазначає видання.

The Telegraph

«Естонія – найбільш енергетично незалежна країна Європейського Союзу»

Видання пише, що Естонія – перша країна у світі, яка повністю забезпечуватиме свої енергетичні потреби сланцем. Як зазначає ЗМІ, посилена увага до ресурсу виникла там, як і в інших державах Східної Європи, у зв'язку з високими цінами на енергоносії, що їх установлює основний експортер – Росія.

«Ми найбільш енергетично незалежна країна Європейського Союзу й не підемо на компроміс у питанні нашої енергетичної безпеки. Ми маємо великого сусіда», – цитує видання міністра економіки Естонії Югана Партса. *«Навіть якщо нам треба інвестувати в нові електростанції сьогодні, сланець усе одно буде дешевшим. Російський газ коштує в 1,8 разу більше; вітрова енергетика зі станцій на суходолі – вдвічі; на воді – у 2,5 разу дорожче»,* – додав він.

Згідно із заявами естонських геологів, переробка сланців у їхній країні не завдає значної шкоди довкіллю. *«Пошкодження залишає дивний хвилястий ландшафт, але дерева там знову ростуть і дика природа відновлюється. Золу використовують для будівництва доріг, а один із залишкових пагорбів було перетворено на найдовший лижний спуск в Естонії»,* – пише The Telegraph. Крім того, «сланець, так чи так, дає роботу чверті країни, зокрема й етнічним росіянам».

«Сланцеву нафту тривалий час не брали до уваги як пальне. Світова енергетична рада оцінює запаси цього ресурсу на земній кулі в 4,8 трлн барелів, дві третини з них у США. Естонія будує завод у Йорданії, що вироблятиме 38 тис. барелів за добу, а це третина потреб країни», – пише видання.

На сьогодні, за даними The Telegraph, Естонія відкриває найбільший у світі сланцепереробний завод Enefit 280, щоб подвоїти видобуток нафти із керогенів (збільшити до 22 тис. барелів за добу), зміщуючи акцент із енергетики на привабливіший бізнес випуску дизельного пального для машин.

Журналістика прямої дії

Автор:
Юрій Макаров

Спершу вся ця історія із судом над тітушками мені дуже не сподобалася. Це що ж таке виходить: журналістів бити не можна, а решту українців можна? Потім я переконав себе, що належу до цеху, котрий, хай там як, має потребу в додатковому імунітеті від агресії. Це як червоний хрест на війні – у лікарів не стріляють. Можна скільки завгодно лаяти вітчизняну пресу: вона і поверхова, і джинсова, і невпливова. Але якби не журналісти, то ми не побачили б у всій красі пику гопника в «Адідасі», яка визначає образ нинішньої України. Ну гаразд, не всієї країни, але значної її частини.

Багато хто був розчарований результатами процесу. Нібито вирок половинчастий, а мирова угода, на яку пішли постраждалі репортери зі своїми кривдниками, зводить виховну роботу нанівець. У цьому я категорично не згоден із критиками: Ольга Сніцарчук і Влад Содель проявили передусім гідність, вони відмовилися брати гріх на душу й саджати за ґрати юних хамів, а лише домоглися публічного вибачення на камери. Можливо, то не в дусі часу, коли всі бажають крові, а слово «толерантність» читається виключно як «толерастія» – тим більше це вчинок, і його варто поважати, а «захисники беззахисних» (цитата) вадиків, які звинувачують журналістів у продажності... ми ж знаємо їм ціну.

Так чи так, а журналісти – чи не єдина спільнота, представників якої влада всіх рівнів відверто боїться, яких вона щиро й послідовно ненавидить. Про це, зокрема, свідчить статистика зростання випадків цензури, перешкоджання роботі репортерів, спроб їх дискредитувати аж до побиття й фабрикування фальшивих кримінальних справ. Так, згідно з даними Інституту масової інформації, за перше півріччя 2013-го кількість випадків перешкоджання роботі журналістів та цензури в Україні зросла майже втричі. Впродовж цього року таких епізодів зафіксовано 103, тоді як за аналогічний період минулого – 37. Крім того, сталося 35 випадків фізичної агресії щодо медійників, торік – 12; 26 – юридичного тиску, тобто судових позовів проти ЗМІ та репортерів (за перше півріччя 2012-го – 5), 22 – непрямого тиску (за той самий період 2012-го – 14).

Інакше кажучи, журналістів б'ють не попри те, що вони журналісти, а саме за те, що вони журналісти. Із силою, якою нехтують, так не поводяться. І, повторюю, незважаючи на очевидні вади цієї спільноти, вона свою роботу виконує. Краще, гірше – тема окремої важкої розмови, але виконує.

ЖУРНАЛІСТИ – ЧИ НЕ ЄДИНА СПІЛЬНОТА, ПРЕДСТАВНИКІВ ЯКОЇ ВЛАДА ВСІХ РІВНІВ ВІДВЕРТО БОЇТЬСЯ

Та є в нашій сфері ще одна небезпека, про яку чомусь не пишуть і не говорять. Я усвідомив її, коли кілька років тому всі почули звістку про те, що славетний американський журналіст і телеведучий Ларрі Кінг іде на пенсію – на той час йому виповнилося 77 років. Я спробував згадати, хто з вітчизняних колег протримався в професії бодай скільки-небудь зіставний термін. Потім усвідомив, що порівняння заздалегідь некоректне: все ж таки радянська партійна преса і нинішні медіа – це дещо різні планети. Гаразд, хто з тих, що гриміли в ЗМІ хоча б наприкінці 1990-х, і тепер на слуху? Адже були газети, було телебачення, розгортався інтернет, і журналісти якийсь час були володарями думок, і їх було чимало... З того сузір'я поміж діючих лишилися буквально двоє-троє. Хтось став більше часу приділяти редакторській, менеджерській роботі, хтось пішов у політику, хтось віддав перевагу солодшому хлібу спічрайтера, політтехнолога, піарника, хтось геть зник, розчинився, а хтось остаточно з'їхав із глузду. Я навмисно не торкаюся політичних уподобань того чи іншого репортера або публіциста, йдеться лише про яскравість постаті. Перегоріли практично всі.

Що ж це за гарячий цех такий? Звідки такі втрати особового складу? Припускаю, що є просте психологічне пояснення: втома, і не від навантаження, не від відповідальності, навіть не від спокус. Ідеться радше про депресію від безрезультатності своєї роботи, від очевидної марності зусиль. Адже як крали, так і крадуть, як зловживали, так і зловживають, як знущалися, так і знущаються. Рано чи пізно виникає спокуса кинути перо і взяти до рук автомат. Або, зовсім навпаки, гроші. Реальні гроші.

Я з величезною повагою й симпатією ставлюся до журналістів Тетяни Чорновол, Ігоря Луценка, Єгора Соболєва, але те, що вони останнім часом виступають радше як громадські діячі, правозахисники, активісти, намагаючись безпосередньо втрутитися в боротьбу з кривдою, свідчить про зневіру в своїй місії. Лікар під час бойових дій не має права торкатися рушниці. Інакше він автоматично стає комбатантом з усіма сумними наслідками за законами воєнного часу.

Навпаки, сам факт, що журналістів б'ють – і подеколи вбивають (боронь Боже знову до цього дожити, але будьмо тверезими), – свідчить про те, що рано відмовлятися від фаху. Він, як у відомому тості, справа, може, й безнадійна, але в кінцевому підсумку має шанси на успіх.

Шляхами Кучми

Цілеспрямоване формування проєвропейського образу Януковича може виявитися ключовим елементом його виборчої кампанії 2015 року

Автори:
Олександр Крамар, Андрій Скумін

Після тривалої паузи Янукович знову «явився народу». 30 серпня в інтерв'ю низці загальнонаціональних каналів президент розкритикував позицію Росії щодо укладення Угоди про асоціацію України з ЄС і заявив, що євроінтеграція є пріоритетом, хоч і не виключає співпраці зі східним сусідом. 3 вересня виступив у Верховній Раді з програмною промовою щодо необхідності ухвалення євроінтеграційних законів, акцентувавши на тому, що «успіх на Вільнюському саміті слід готувати».

Важко не помітити активного вибудовування нового політичного образу до президентських виборів 2015-го. Соціально-економічна ситуація лишається складною, проблеми з бюджетом поглиблюються, тема підвищення статусу російської мови відпрацьована під час парламентської кампанії. Розчарування в південно-східних, базових електоральних регіонах об'єктивно наростає, оскільки на четвертому році повноважень ключове для більшості їх мешканців зобов'язання «покращення вашого життя вже сьогодні» не виконане і не може бути виконане. А пояснення, незалежно від їхньої аргументованості, нікому не цікаві. У таких умовах можливостей повністю зупинити поступове перетікання частини виборців до КПУ, опозиції (передусім УДАРу Віталія Кличка), потенційних радикальних проросійських проектів немає. Та й опозицію дедалі більше спонукають «іти на Схід», оскільки саме там вона може знайти ті кілька відсотків голосів, які б переважили терези на її користь під час президентських перегонів. Водночас соціологічні опитування, хай там як парадоксально це звучить, уже тривалий час фіксують сприятливішу динаміку підтримки ПР і Януковича саме в центральних та західних, аніж у південно-східних регіонах (звісно, завдяки принципово різним стартовим позиціям). Тож політтехнологи Віктора Федоровича цілком можуть замислюватися над доцільністю подальшого розширення його електоральної бази та зниження порога відторгнення в Центрі та на Заході. Тим більше що ця логіка не нова – свого часу нею вже керувався Леонід Кучма, який прийшов до влади на проросійській риториці й підтримці південно-східних регіонів, але в 1999 році був переобраний завдяки голосам у Центрі та на Заході (хоча потім знову зробив ставку на Південь і Схід під час парламентської кампанії 2002-го).

Частина місцевих еліт у згаданих регіонах, яка після виборів до ВР 2012-го опинилася поза владним конгломератом

(Балога, Порошенко та ін.), давно надсилає публічні сигнали, що ладна знову підтримувати Віктора Федоровича в разі наявності для цього привабливої платформи, наприклад, «євроінтеграції». Крім того, опанування євроінтеграційної теми Януковичем здатне позбавити опозицію важливого ідентифікаційного напряму. Адже донедавна саме ця тема, а також протидія антиукраїнській політиці були чи не єдиним, що відрізняло її від влади (не рахуючи загального популізму). Понад те, опозиційні сили не раз робили акцент на тому, що антидемократична політика гаранта – основна перешкода на шляху до асоціації з ЄС. За таких обставин формування нового іміджу «Януковича-євроінтегратора, готового опиратися тиску Москви», і, врешті, потенційне підписання Угоди про асоціацію з ЄС означатимуть, що напередодні президентської кампанії 2015 року Віктор Федорович нівелює цей аргумент опонентів влади. Причому розгублена реакція на його нове позиціонування в їхньому таборі впродовж останнього тижня опосередковано підтверджує означену думку: наразі все, що там закидають «перефарбованому» Януковичу, – це нещирість, однак якщо за словами підуть дії, то такий аргумент працювати перестане.

Звісно, не можна виключати жодних сценаріїв, наприклад, того, що Янукович просто в такий спосіб торгується з Путіним за вищу ціну відмови від асоціації (наприклад, таку, яку раніше пропонували за вступ до Митного союзу), або що Москві вдасться влаштувати певну провокацію, використовуючи розгалужену мережу своїх прихильників у різних структурах (а вона суттєво зросла за часів нинішнього президента). У такому разі справді можливе повторення нещодавно реалізованого вірменського сценарію – відмови від асоціації з ЄС та декларації наміру приєднатися до Митного союзу. Проте, по-перше, механізмів впливу на Україну в Росії все ж незрівнянно менше, ніж на Вірменію, яка наразі не бачить альтернативи Москві в гарантуванні своєї безпеки перед дедалі більшою загрозою з боку Азербайджану. А по-друге, конвульсії в середовищі проросійського лобі як у ПР, так і за її межами, а також жорстка реакція на його ініціативи з боку партійного і державного керівництва свідчать на користь серйозних намірів таки підписати Угоду про асоціацію.

Демарш проти євроінтеграції декого з другорядних регіоналів (серед яких Олег Царьов, Вадим Колесніченко, Нестор Шуфрич, Ігор Марков, В'ячеслав Богуслаєв та ін.) перешкодив ухваленню низки євроінтеграційних законів уже на першому пленарному тижні під приводом їхньої «недоопрацьованості» та змусив голову фракції Олександра Єфремова звернутися до Януковича, аби той «поговорив» із депутатами. За визнанням самого ж Єфремова, нервуються переважно власники підприємств, які цілковито «зав'язані» на російському ринку (як-от Богуслаєв), а також причетні до різних російських проектів в Україні (наприклад, Колесніченко, Царьов чи Марков). Натомість показовою стала нещодавня заява партійного важковаговика Ріната Ахметова, який має потужні групи впливу як у фракції, так і в уряді. Зазвичай стриманий у геополітичних темах, він днями публічно висловився з приводу нещодавньої торговельної блокади вітчизняних товарів (зокрема, і його компаній): «Те, що сталося на кордоні, я думаю, ця ситуація зробить сильнішими Україну, український бізнес і кожного українця. Ми з цього повинні винести досвід. І в майбутньому... від цього не залежати». Аналогічну за своєю суттю заяву майже синхронно зробив і нинішній міністр економіки Ігор Прасолов, колишній топменеджер Ахметова.

Тож серйозної фронди в ПР, імовірно, не буде. Однак розкол і поява навіть нечисленної альтернативної проросійської сили на базі Партії регіонів небажана з іміджевих мотивів «монолітної команди». Якими можуть бути методи «переконування», свідчить ситуація з лідером радикальної проросійської організації «Родіна» Ігорем Марковим, який повідомив, що найближчим часом суд, не виключено, позбавить його депутатського мандата, щоб «показати всім іншим»: не потрібно йти проти лінії партії в питанні євроінтеграції. (Причому він переконує, що все одно «не голосуватиме за питання євроінтеграції», утім, коли його побоювання підтвердяться, не робитиме цього, бо вже не буде депутатом.) З цієї чи з іншої причини, однак давній соратник Віктора Медведчука Нестор Шуфрич, який, за інформацією джерел, влаштував істерику на засіданні фракції, пригрозивши виходом із неї за принципом «або я, або євроінтеграція», врешті був змушений публічно заперечувати ту інформацію й переконувати журналістів, що голосуватиме за всі закони, необхідні для підписання Угоди про асоціацію, окрім так званого антидискримінаційного (стосовно прав сексуальних меншин). Однак

ЯКЩО ВЛАДА ТАКИ ПЕРЕТЯГНЕ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНУ ТЕМУ НА СЕБЕ, ТО ЗМУСИТЬ ОПОЗИЦІЮ ЧІТКІШЕ ФОРМУЛЮВАТИ АЛЬТЕРНАТИВНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

демонстрацією наявності інструментів для підтримання дисципліни у фракції та готовності їх оперативно використовувати негативні сигнали для опонентів курсу на асоціацію з ЄС цього тижня не обмежилися. Окружний адміністративний суд Києва заборонив КПУ організовувати збори щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою стосовно вступу (приєднання) України до Митного союзу, анонсовані лідером Петром Симоненком на 8 вересня.

Водночас очевидно, якщо влада таки перетягне євроінтеграційну тему на себе, це має суттєво позначитися на перспективах «Батьківщини» та УДАРу. Вони будуть змушені або шукати, формулювати й доносити до широкого загалу чітке альтернативне бачення реформування та розвитку країни, або поступово утратять політичну перспективу.

ФОТО: REUTERS

Партія проти регіонів

Попри позиціонування себе як політсили, що відстоює інтереси регіонів, після приходу до влади ПР та Віктор Янукович послідовно ігнорували права й інтереси місцевого самоврядування

Автор:
Андрій Дуда

Переобуваючи і в опозиції, і у владі, ПР постійно експлуатувала тему розширення прав регіонів, перерозподілу організаційно-розпорядчих та фінансових компетенцій на користь органів місцевого самоврядування. 2007 року в ході виборчої кампанії вона обіцяла «максимальну передачу владних та фінансових повноважень місцевим органам влади для втілення регіональних і локальних стратегій розвитку». У виборчій програмі кандидата у президенти Віктора Януковича знову було обіцяно розширення прав місцевих рад, максимальне усунення бюрократичного апарату від вирішення питань розвитку територіальних громад, «децентралізацію влади та реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування». На парламентських виборах 2012 року вже правляча Партія регіонів зобов'язувалася «розширити повноваження органів місцевого самоврядування» й передати 60% «зведеного державного бюджету» в розпорядження місцевих рад. Але, маючи вже майже чотири роки абсолютну владу в державі – посаду президента, більшість у парламенті, однопартійний уряд, – на ділі ПР та Віктор Янукович і надалі розбудовують жорстко централізовану систему влади, обмежують організаційні та фінансові компетенції органів місцевого самоврядування, посилюють залежність територіальних громад від держави й навіть позбавляють громадян дедалі більшої кількості останніх конституційного права обирати органи місцевого самоврядування.

НАВІЩО ВАМ ПРАВО ВИБОРУ?

Найбільші «успіхи» команди Януковича в розширенні прав місцевого самоврядування пов'язані з ліквідацією виборних процедур у територіальних громадах і, як наслідок, заміною підконтрольної їм влади підзвітною виключно президенту та правлячій партії. Виявилося, що позбавити права на самоврядування можна навіть не вносячи змін до Конституції. Достатньо «тушкувати» й «мотивувати» депутатів місцевих рад, які, своєю чергою, двома третинами голосів висловлять недовіру голові громади, а далі – справа техніки. Верховна Рада, більшість у якій контролює Партія регіонів, не голосує за проведення позачергових виборів міського голови або за внесення змін до держбюджету, пов'язаних із виділенням коштів на місцеві вибори. У підсумку містом керує, відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», секретар міськради (зазвичай він представляє Партію регіонів), якого ніхто з мешканців громади не обирав. Обов'язки міського голови він виконує нібито тимчасово, але ця «тимчасовість» подеколи триває роками.

На сьогодні непідконтрольні територіальним громадам органи місцевого самоврядування функціонують у столиці держави та у чотирьох обласних центрах. 2012 року Віктор Янукович фактично ліквідував інститут київського міського голови: реальна влада у столиці належить призначеному президентом керівникові КМДА Олександру Попову, формально

ТОМУ ЩО ПОСЛІДОВНІ. Замість упровадження обіцяного «бюджетного федералізму» Партія регіонів невпинно посилює фінансову залежність місцевого самоврядування від уряду

виконувачем обов'язків мера є секретар «міськради-зомбі» (повноваження якої завершилися три місяці тому) Галина Герега. 31 березня 2011 року у Чернівцях депутати міської ради проголосували за відставку Миколи Федорука. Минуло вже два з половиною роки, але виборів тамтешнього міського очільника досі не призначено – весь цей час його обов'язки виконує секретар міськради, який представляє фракцію ПР, Віталій Михайлішин. 24 квітня 2013 року у Черкасах було достроково припинено повноваження міського голови Сергія Одарича, що мав затяжний конфлікт із керівником тамтешньої ОДА Сергієм Тулубом. Знову ж таки, виконувачем обов'язків мера став близький до Тулуба комуніст Віктор Білоусов. У Херсоні, де опозиція на останніх парламентських виборах перемогла за партійними списками, від грудня 2012 року повноваження міського голови виконує секретар міської ради, член ПР Зоя Бережна. Вибори, як і в попередніх випадках, відкладено на невизначену перспективу. Немає міського голови, обраного містянами й у Миколаєві. Від березня 2013-го його повноваження виконує секретар міськради Володимир Коренюгін (ПР).

ФОТО: УНІАН

Таким чином, у всіх цих містах можна говорити про приховану ліквідацію місцевого самоврядування і встановлення не підконтрольного громаді правління центральних органів (через інститут президента або ж партійний диктат). Водночас висловити недовіру очільникам громад чи депутатському корпусу місцеві жителі не можуть: майже рік, як зусиллями регіоналів в Україні знищена правова база проведення місцевих референдумів, які активно застосовують у низці розвинених демократичних країн світу. Причина: прийнятий Верховною Радою 6 листопада 2012 року Закон «Про всеукраїнський референдум» скасував чинність закону про місцеві плебісцити, але не встановив нового порядку їх проведення.

НА КОРОТКОМУ ПОВІДКУ

Анонсована регіоналами реформа міжбюджетних відносин була однією з перших у біло-синіх. У квітні 2011 року тодішній перший заступник голови Партії регіонів, народний депутат України Володимир Рибак, перебуваючи в Івано-Франківську, навіть говорив у контексті згаданого нововведення таке: «...бюджетний федералізм буде в дії. Фінанси повинні бути в регіонах, а держава буде залишати собі гроші лише для державних функцій». 8 липня 2010 року було прийнято нову редакцію Бюджетного кодексу України, розроблену урядом Азарова. На перший погляд, вона дещо оптимізувала дохідну частину місцевих кошторисів, насамперед щодо «першого кошика» доходів (тобто тих, що їх враховують, визначаючи міжбюджетний трансферт). Особливих змін, пов'язаних із кошиком доходів, які не враховують під час визначення міжбюджетного трансферту, тобто тих, які насамперед ідуть на розвиток громади, не відбулось (податок на нерухомість так і не запрацював у інтересах територіальних громад).

Як наслідок косметичних бюджетних змін, у структурі доходів місцевих бюджетів частка різних трансфертів із державного після реформи постійно зростає. Якщо 2009 року вона дорівнювала в них 46,7%, 2010-го – 49,1%, то у 2011-му (коли запрацював новий кодекс) уже 52,3%, у 2012-му – 53,6%. А що більший відсоток міжбюджетних трансфертів у місцевих бюджетах, то сильніша залежність місцевого самоврядування від органів державної влади (Мінфіну, Кабміну, Верховної Ради, президента). І мало коли цей вплив позбавлений чіткої »

КНИГАРНЯ
Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD ARCHITECTURAL DIGEST
COSMOPOLITAN
DER SPIEGEL
FINANCIAL TIMES
Forbes
Herald Tribune
LE MONDE diplomatique
Newsweek
The Economist
THE TIMES
THE WALL STREET JOURNAL
м. Київ
вул. Лисенка, 3
вул. Спаська,5
Львів просп. Свободи, 7
www.book-ye.com.ua

вираженого суб'єктивного підходу. Підтвердження тому – субвенції на соціально-економічний розвиток територій, які переважно йдуть у кілька регіонів базової електоральної підтримки ПР.

Та не лише збільшення концентрації фінансових ресурсів у центрі характеризує політику регіоналів. За роки правління ПР і президента Януковича уряд дедалі активніше покладав на органи місцевого самоврядування фінансування за рахунок їхніх власних доходів делегованих (державних) повноважень, що, до речі, прямо суперечить Європейській хартії місцевого самоврядування, яку ратифікувала Україна. Так, якщо частка власних доходів місцевих бюджетів у всіх витратах на виконання делегованих повноважень, становила у 2009 році 26,3%, то у 2011-му – 33,4%, а у 2012-му – 42,6%. Регіонали, які так багато говорили перед виборами про децентралізацію та поліпшення фінансового стану місцевого самоврядування, саме його примусили за рахунок громад покривати зменшення фінансування з Держбюджету.

ХЛОПЧИКИ ДЛЯ БИТТЯ

Фракція Партії регіонів на парламентському рівні не ініціювала жодного законопроекту, яким було б урегульовано порядок виконання органами місцевого самоврядування делегованих (державних) повноважень. Зокрема в частині можливості відмови такого органу виконувати останні у випадку їх нефінансування чи недофінансування. Навпаки, саме за правління ПР і Віктора Януковича від 2011 року було введено режим суворого контролю органів місцевого самоврядування з боку державних адміністрацій під час виконання делегованих повноважень. Відповідний Порядок дозволяє керівникові місцевої державної адміністрації на власний розсуд проводити перевірки їхньої діяльності в частині виконання цих компетенцій: установлювати алгоритм перевірки, її час та періодичність тощо. Контроль за діяльністю органів самоврядування з боку держави за правління біло-синіх посилили в частині збільшення повноважень територіальних структур центральних органів виконавчої влади. Зокрема, від 2011 року Державна фінансова інспекція України (колишня КРУ) дістала право не тимчасово, а остаточно зупиняти бюджетні асигнування. 2011 року владні ініціативи, пов'язані з розширенням контролю екологічних, фінансових та податкових центральних органів виконавчої влади за діяльністю структур місцевого самоврядування, спричинили протест багатьох міських голів.

Однак цим справа не обмежилась, і 2013-го Держказначейство взагалі почало масово блокувати рахунки органів місцевого самоврядування через дефіцит коштів, які здебільшого відбирали на потреби уряду. Більшої централізації бюджетних фінансів уявити важко, бо, щоб «розморозити» власні-таки кошти громад, окремим мерам доводилося «жити» в Києві замість вирішувати проблеми на місцях. Це питання було тимчасово знято. Однак різке загострення ситуації з державними фінансами, яке відбувається останнім часом унаслідок проштовхування кота в мішку – цьогорічного, не адекватного реаліям держбюджету (відбулося без будь-якого обговорення в останній день каденції попередньої, «покірної» Кабмінові й АП Верховної Ради), дає підстави вважати, що уряд Партії регіонів знову за рахунок місцевих громад вирішуватиме свої проблеми.

Таким чином, централізацію влади та послаблення самоврядних муніципальних інститутів в Україні під час правління біло-синіх треба сприймати як об'єктивне й неминуче явище, безвідносно до виборчої риторики. Причина його криється в тому, що за своєю політичною культурою команда Януковича, середовище Партії регіонів – це люди авторитарних звичок, які не володіють іншим інструментом утримання влади, окрім адміністративних, командних, примусових. Саме тому в питанні відносин центру й регіонів у ПР немає альтернативного шляху: так чи так вона йтиме проти інтересів місцевих громад.

Замість обіцяного «бюджетного федералізму»

Частка трансфертів із державного бюджету в структурі доходів місцевих бюджетів свідчить про посилення фінансової залежності місцевого самоврядування від уряду

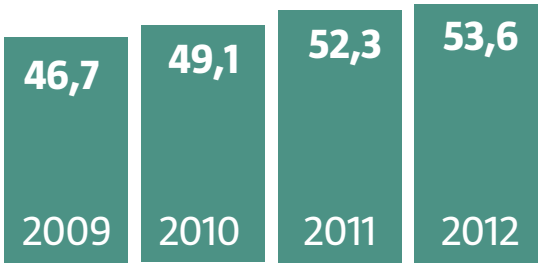

Частка трансфертів з держбюджету у структурі доходів місцевих бюджетів, %

Додаткове навантаження

За роки правління Віктора Януковича та Партії регіонів частка видатків місцевого самоврядування на фінансування делегованих державою повноважень стрімко зростає

Частка власних коштів громад у структурі фінансування делегованих повноважень, %

За даними Асоціації міст України

Без мандата громади

Регіони, де опозиційні сили здобули на місцевих виборах абсолютну перевагу над провладними, однак режим завдяки «тушкуванню» встановив повний контроль над облрадами

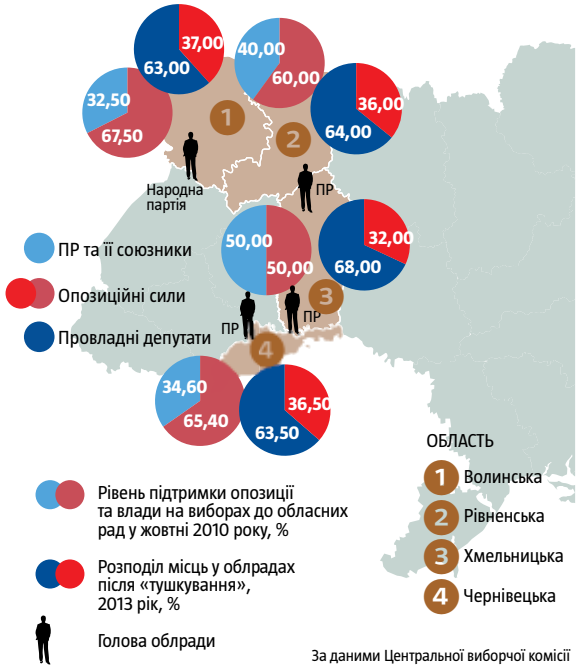

За даними Центральної виборчої комісії

СТИПЕНДІАЛЬНА ПРОГРАМА
Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща
GAUDE POLONIA

Польський Інститут Київ

Національний Центр Культури у Варшаві оголошує конкурс на отримання піврічної стипендії у Польщі в рамках стипендіальної програми міністра культури і національної спадщини Республіки Польща GAUDE POLONIA. Програма Gaude Polonia призначена для молодих митців і перекладачів польської літератури з країн Центрально-Східної Європи.

Стипендіальна програма триватиме у Польщі з 1 лютого до 31 липня 2014 року. Відбір стипендіатів відбудеться шляхом конкурсу. Від кандидатів вимагається володіння польською мовою на початковому рівні. Заяви про участь у програмі прийматимуться до 15 жовтня 2013 року.

Піврічна стипендія у Польщі призначена для ознайомлення із сучасною польською культурою та удосконалення творчої майстерності під керівництвом відомих польських митців та установ у найбільших і найвідоміших центрах польської культури. Програма Gaude Polonia сприяє порозумінню і розвитку добрих відносин на основі культурної співпраці між Польщею та її близькими сусідами.

Оператором стипендіальної програми Gaude Polonia є Національний Центр Культури у Варшаві.

Детальну інформацію про програму Gaude Polonia та бланки анкет можна отримати на сайтах:

- Національного Центру Культури у Варшаві: nck.pl/kategorie/gaudepolonia.html
- Польського Інституту у Києві: polinst.kiev.ua
- у польських дипломатичних представництвах в Україні та в Національному Центрі Культури у Варшаві: (+48 22) 210-01-21.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ

КАНДИДАТИ:

Стипендіальна програма Gaude Polonia призначена для таких творчих середовищ:
– художники;
– літератори;
– перекладачі з польської мови;
– музиканти;
– кінематографісти;
– мистецтвознавці;
– літературні критики;
– спеціалісти, що займаються охороною пам'яток старовини;
– музейні працівники.

ЦАРИНИ:
– література;
– переклад;
– літературознавство;
– музика, образотворче мистецтво;
– кіномистецтво;
– охорона культурної спадщини;
– театр.

Перевага надається кандидатам:
– віком до 40 років
(в обґрунтованих випадках – до 45 років);
– які мають значні досягнення у своїх галузях творчості.

ФОРМАЛЬНІ КРИТЕРІЇ:
– громадянство та місце постійного проживання в Україні;
– повна вища освіта;
– знання польської мови на рівні, достатньому для спілкування.

ПРАВИЛА ПРИЙОМУ:
– оголошення про відкритий конкурс у пресі;
– відбір найкращих кандидатів за результатами 3-етапного конкурсу:
I етап – оцінювання кандидатів за формальними критеріями;
II етап – оцінювання проектів перебування у Польщі, запропонованих кандидатами;
III етап – остаточний набір.

НЕОБХІДНІ ДОКУМЕНТИ:

1. Заповнений формуляр анкети про надання стипендії Gaude Polonia міністра культури і національної спадщини Республіки Польща;
2. Не менш ніж дві рекомендації професорів або мистецьких установ, творчих спілок, товариств тощо польською мовою, які містять таку інформацію:
– прізвище особи, яка рекомендує;
– посада;
– установа;
– місто;
– зазначення періоду знайомства з кандидатом;
– характер взаємних відносин (учитель, майстер, працедавець, інше);
– творчі досягнення кандидата;
– оцінка запропонованого кандидатом проекту його перебування в Польщі;
– копія диплома про закінчення вищого навчального закладу разом із нотаріально завіреним перекладом на польську мову;
– копії дипломів, відзнак із конкурсів, фестивалів, курсів, виставок тощо разом із перекладом польською мовою;
– копії рецензій разом із перекладом польською мовою;
– проект перебування в Польщі (до двох сторінок), викладений за такими пунктами:
· головна мета перебування;
· пропозиція програми і місця перебування;
· пропозиції щодо творчої практики;
· значення проекту для:
а) галузі, яку представляє кандидат;
б) власної професійної кар'єри;
в) установи, де працює кандидат;
г) країни;
· обґрунтування участі в програмі Gaude Polonia.

ФІНАНСОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ:
– стипендіат щомісяця отримує стипендію у розмірі 3000 (три тисячі) злотих brutto;
– на період отримання стипендії стипендіат забезпечується місцем проживання;
– стипендіат перебуватиме під опікою куратора;
– стипендія може бути реалізована лише на території Республіки Польща;
– стипендія призначена на період з 1 лютого до 31 липня 2014 року;
– стипендіат повинен придбати гарантійний поліс на випадок хвороби та нещасний випадок на період перебування в Польщі (в Україні або в Польщі);
– стипендіат сам покриває витрати на приїзд до Польщі та повернення додому.

ЗАЯВИ КАНДИДАТІВ:

Кандидати на отримання стипендії Gaude Polonia повинні надсилати свої заяви за посередництва польської дипломатичної установи:
Польський Інститут у Києві: 01030 Київ,
вул. Б. Хмельницького, 29/2, оф.17,
тел. (044) 288-03-04, 278-16-01, 278-30-65,
факс 288-02-86;
одночасно копії заяв можна надіслати до Національного Центру Культури у Варшаві:
факс (+48 22) 210-01-01,
e-mail: bogumila.berdychowska@nck.pl

ТЕРМІН ПОДАЧІ ДОКУМЕНТІВ:

Термін подачі документів (заява, рекомендаційні листи, копії диплома, рецензій тощо) – до 15 жовтня 2013 року.
Заяви, які будуть надіслані після закінчення цього терміну, не розглядатимуться.

АНКЕТА

Бланк анкети та інформацію стосовно стипендіальної програми можна знайти на інтернет-сторінках:

- Національного Центру Культури у Варшаві: nck.pl
- Польського Інституту у Києві: polinst.kiev.ua

МЕДІА ПАРТНЕР

Ера FM
www.radioera.com.ua

Урятувати рядового кнопкодава

У ПР намагаються використати ідею парламентських приставів, щоб прибрати перешкоди для голосування чужими картками

ФОТО: PHL

Автор:
Андрій Скумін

Інформація про те, що в Молдові запроваджено інститут парламентських «комісарів з етики» неабияк пожвавила коментаторів від Партії регіонів. «Я особисто за те, щоб у залі були пристави двометрового зросту, коса сажень у плечах, які могли б спокійно викинути будь-якого депутата, який ламає мікрофон або заважає працювати», – прокоментував відповідну ініціативу колег із сусідньої держави «диригент» кнопкодавів від ПР Михайло Чечетов. Утім, насправді там такого закону поки що немає, а є лише законопроект про Кодекс етики поведінки народних обранців, попередньо схвалений Кабміном. Та й інститут комісара з етики в молдовському варіанті мало нагадує парламентського «вишибалу», як його бачать у ПР. Ні, йдеться про посадовця, обраного на п'ять років, основне завдання якого – вживати адміністративних (аж ніяк не силових) заходів проти недисциплінованих депутатів.

В Україні це не перша ініціатива такого роду. Можна згадати, що на початку 2004-го представник президента Кучми в парламенті Олександр Задорожний вносив законопроект про зміни до законів «Про статус народного депутата України» і «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» щодо створення Служби парламентських приставів у системі УДО (Управління державної охорони), яка в ході пленарного засідання вищого законодавчого органу виконувала б вказівки голови Верховної Ради України. Серед функцій, якими Задорожний пропонував наділити її представників, було і «примусове виведення депутатів із залу». Відтоді ця ідея періодично бродила українським парламентом, майже в кожному скликанні реєстрували схожі законопроекти, щоправда, жоден із них не проходив через парламент. Зазвичай вони мали допомогти владі «заспокоїти» опозицію.

Міжнародний досвід існування таких приставів пов'язаний із дотриманням порядку в сесійній залі, із запобіганням порушенню норм парламентської поведінки та етики. Але в українських реаліях цей інститут треба сприймати як додатковий інструмент впливу провладних фракцій на опозицію. Для ПР єдиний спосіб приймати результативні рішення у Верховній Раді, де вона не має сталої більшості, – це кнопкодавство. Тим часом наполеглива боротьба з ним опозиційних партій у нинішньому складі ВР стала значною перешкодою для таких намірів біло-блакитних. Нагадаємо також, що ще під час першої сесії парламенту VII скликання, коли УДАР заблокував трибуну, вимагаючи персонального голосування, спікер Володимир Рибак пообіцяв до осені 2013 року ввести в дію систему «Рада-4», яка унеможливить натискання кнопки за іншого депутата. Однак, за нашою інформацією, керівництво парламенту не планує виконувати цього зобов'язання.

Тому не виключено, що влада скористається актуалізованою молдовським парламентом ідеєю і запровадить схожий інститут у Верховній Раді України. Один із нардепів-регіоналів у приватній розмові підтвердив, що у фракції ПР розглядають варіант заснування інституту парламентських приставів. Якщо на попередніх сесіях депутати-опозиціонери намагалися контролювати, як голосує провладна фракція, то тепер нова служба була б надійним прикриттям для осіб, які голосують трьома-чотирма картками.

Український Тиждень

РЕДАКЦІЙНА ПЕРЕДПЛАТА!

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

РЕДАКЦІЙНА:
у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами.
Повідомте адресу доставки за номером **(067) 407-10-96** (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:
«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:
www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:
«Український тиждень»
- за 1 міс. – 45 грн
- за 2 міс. – 90 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 4 міс. – 180 грн
- за 5 міс. – 225 грн

...
- за 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції: (044) 351-13-00

повідомлення

отримувач платежу
ТОВ «Український тиждень» | 26007301902 | 35392656
поточний рахунок отримувача | код отримувача

назва установи банку
380430
АТ «ЄВРОГАЗБАНК» | МФО банку

Прізвище, ім'я та по батькові платника

Адреса платника, телефон

вид платежу: **за передплату на журнал «Український тиждень»**

період:

касир

сума, грн

платник (підпис)

Передплатний індекс «Український тиждень» 99319

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію видання в разі зміни адреси доставки виключно за умови редакційної передплати. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Клондайк для опозиції

ФОТО: ОЛЕКСІЙ МІГАСОВ

На Донбасі зростає кількість акцій протесту. Утім, через недовіру місцевих мешканців до політики та бездіяльність опозиційних сил вони мають виключно прагматичний локальний характер

Автори:
Богдан Буткевич, Денис Казанський
(Донецьк)

Київ – Донецьк – Горлівка – Дружківка – Краматорськ – Макіївка – Луганськ

Останні два роки Донбасом поширюються великі й малі акції протесту, до того ж активніші та дієвіші, ніж у більшості регіонів України. Донбасівці, всупереч усім стереотипам про місцевий конформізм, однорідність і традиційне відстоювання «своїх», не обмежуються безплідним мітингуванням біля державних установ, а вдаються й до радикальніших методів. Тільки впродовж нинішнього року вони штурмували міськради, вривалися на заводи, перекривали дороги, билися, страйкували, захоплювали адміністрації шахт тощо. У низці випадків представники влади навіть пасували перед гнівом натовпу. Однак усі ці протести об'єднує одне: більшість із них виникають лише тоді, коли справа стосується здоров'я або гаманця, а їхні причини мають виключно місцевий характер. Як, власне, і результати. Тоді як кричущі факти порушення громадянських прав чи корупції не викликають жодної реакції. ***Тиждень*** спробував розібратися, чому Донбас протестує вибірково й поки що локально.

ХРОНІКА НЕПОКОРИ

Згідно з поширеною в Україні думкою, важко знайти покірливіших громадян, аніж мешканці шахтарських територій, які готові за копійки працювати в копанках і при цьому не здатні на протест. «Люди в нас справді апатичні, – каже інженер Микола Заварза, член ініціативної групи з Дружківки, яка бореться проти підвищення тарифів у місті. – Навіть газети не читають. Однак влада просто перейшла межу, і це вже неможливо терпіти, тому місцевий люд починає бунтувати».

Справді, щонайменше останні кілька років спростовують усталені кліше про інерційність мешканців Донбасу. Культ Януковича, характерний для Східної України у 2004–2009 роках, коли тутешнє населення вміло

нацьковували на центральну владу, став потроху розвінчуватися, тільки-но він став президентом і перетворився зі створеного політтехнологами «міцного господарника» на далекого від народу «царя». Випробувавши на собі обіцяне «покращення», донбасівці аж ніяк не зраділи. А подекуди відкрито виступили проти влади, яку самі ж вибирали. Першим резонансним мітингом став екологічний протест у Маріуполі, який відбувся торік напередодні парламентських виборів. Тоді на міську площу вийшло від 5 тис. до 10 тис. людей із вимогою покласти край отруйним викидам, які мало не щодня накривали місто унаслідок діяльності місцевої аглофабрики «Азовсталь». Після акції протесту Рінат Ахметов прийняв рішення призупинити її роботу.

На початку 2013-го країна спостерігала за членами шахтарської профспілки зі Свердловська Луганської області, які захопили адміністрацію шахти «Червоний партизан», що входить до компанії «ДТЕК» Ріната Ахметова, та висунули низку вимог олігархові й місцевому губернатору Володимирові Пристюку. Здебільшого гірники виступали проти скасування соціальних гарантій і скорочень на шахтах. Пробувши в кабінеті близько доби, бунтівники погодилися звільнити його після того, як керівництво зголосилося на переговори.

Навесні заявила про себе вже Донеччина, якою прокотилася серія протестів проти видобутку сланцевого газу. І хоча вони були наслідком браку знань у мітингувальників, а також підбурювання певних сил, вони також продемонстрували зростання недовіри до влади поміж місцевого населення. Особливо гучними акціями відзначився Краматорськ – місто з традиційно високим рівнем опозиційних настроїв. «Люди дуже розчарувалися в Януковичі, – стверджує Володимир Ржавський, депутат тамтешньої міськради від «Батьківщини», який переміг за мажоритаркою у своєму окрузі провладного конкурента. – Але в них немає жодної альтернативи».

Влітку Донбас розбурхували інші резонансні події. Після вражіївських виступів у Донецьку відбулася акція протесту проти міліцейського свавілля. Вона цікава здебільшого тому, що організували її в соціальних мережах місцеві блогери без участі політиків та чиновників. Паралельно в Лисичанську натовп городян кілька разів захоплював міськраду, вимагаючи скликати позачергову сесію через напружену ситуацію в місті, що склалася внаслідок закриття більшої частини великих підприємств.

ФОТО: ОЛЕКСІЙ МІТЯСОВ

УНІТАЗ ЯК СИМВОЛ. Нещодавно місцевий осередок УДАРу провів акцію під стінами ОДА, створивши «музей невиконаних обіцянок Януковича»

Не минуло й місяця, як промисловий регіон сколихнув черговий вияв народного гніву,

МЕШКАНЦІ ДОНБАСУ НЕ ХОЧУТЬ БАЧИТИ НА МІТИНГАХ ПОЛІТИЧНУ СИМВОЛІКУ

цього разу в Дружківці на Донеччині. Мешканці промислового міста, яке традиційно вважається вотчиною регіоналів та комуністів, активно протестували проти різкого підвищення комунальних тарифів, перекрили одну з центральних міських вулиць і лякали тим, що почнуть відкликання депутатів міськради. Усі недолуті намагання місцевої влади шляхом погроз порушити кримінальну справу проти активістів і звільнити з роботи їхніх родичів лише посилили мотивацію людей на подальшу боротьбу. Зрештою керівництву довелося поступитися та скасувати нові ціни. Щоправда, спонукала його це зробити не так народна стихія, як злагоджені дії ініціативної групи громадян, що не тільки закликала людей вийти на вулицю, а й запропонувала чіткий і юридично грамотний план дій. «Ми готові йти до кінця, – каже Василина Джура, активістка ініціативної групи, яка почала виступати проти підвищення комунальних платежів у Дружківці, а тепер уже порушує питання відставки тутешнього мера-регіонала. – Нікого не боїмося і хочемо, щоб люди нарешті зрозуміли, що вони самі мають контролювати владу».

Останній приклад – нещодавній штурм мешканцями Макіївки металургійного заводу, власником якого є ВАТ «Енергокапітал», що пов'язують з регіоналом Андрієм Орловим. Викиди підприємства призводили до погіршення самопочуття людей. Зневірені містяни готові були рознести виробництво, би-

ФОТО: ОЛЕКСІЙ МІТАСОВ

ТЕРПЕЦЬ УРВАВСЯ. Мешканці традиційно проре-гіонівськи налаштованої Макіївки вийшли на протест проти роботи нелегального мета-лургійного підприємства

лися з охороною заводу й таки домоглися переговорів з адміністрацією. А кілька днів тому їхні вимоги зупинити виробництво підтримали навіть депутати міськради, які не стали продовжувати договір оренди землі для підприємства. «Що це таке, вдома неможливо вікна відчинити, – каже робітник Олексій із Макіївки, яка має репутацію цитаделі Партії регіонів. – Ми вірили Януковичу, а він виявився звичайним брехуном. Більше за нього ні я, ні моя родина ніколи не голосуватимемо».

БУНТІВНА ГЕОГРАФІЯ

Окрім лояльності до влади не менш усталеним стереотипом про Донбас є його монолітність, мовляв, усі люди там однакові й думають відповідно. Якщо порівняти цей регіон, приміром, із Закарпаттям, то він справді видається досить однорідним. Але насправді в його надрах все ж можна виокремити певні електоральні «підзони», що пов'язані насамперед з економічними та етнічними чинниками.

На опозиційні настрої безпосередньо впливає позиція керівництва містоутворюючого підприємства в конкретному місті та наявності хоч якоїсь політичної конкуренції йому з боку супротивного клану, якщо він, звісно, є. Трохи менш важливим фактором є переважання українців або росіян. З огляду на всі ці чинники традиційно опозиційними на Донбасі вважаються південно-західні райони (Красноармійськ, Добропілля), де проживає до 90% етнічних українців. Там ще в 1990-ті роки сильні позиції були в націонал-демократичних сил. Достатньо опозиційним є й Краматорськ – через велику кількість технічної інтелігенції, яка й досі залишається в місті з радянських часів, а також наявність конкуруючих угруповань двох депутатів від ПР: Георгія Скударя та екс-очільника Донеччини Анатолія Близнюка, що забезпечує бодай якийсь політичний плюралізм.

Стабільно протестним є голосування в Маріуполі, бо, по-перше, це портове місто з відповідним волелюбним світосприйняттям, по-друге, довголітнім лідером суспільної думки тут був колишній власник ММК імені Ілліча Володимир Бойко, який понад десятиліття спонсорував Соціалістичну партію. До того ж навколо Маріуполя, особливо на території Тельманівського району, компактно проживає грецька меншина, переселена сюди ще за часів Єкатеріни II з Криму, зі своєю вельми своєрідною ментальністю, яка тяжіє до вільного підприємництва. «Я пройшов Афган і бандитські 1990-ті, – пригадує Олександр, етнічний грек з одного із сіл Тельманівського району, який нині таксує в Донецьку. – Такого «бєспрєдєла», як тепер, не пригадую. «Сім'я» «віджимає» вже навіть дрібний бізнес у людей. От нещодавно мого друга цілий рік травили податковою та міліцією, щоб він таки згодився за третину ціни продати свою компанію з доставки агровантажів».

Найбільш депресивно відсталим, а відтак і апатичним щодо захисту своїх прав (через повний розпад соціально-економічної інфраструктури тут майже не залишилося пасіонарного населення) є шахтарський регіон. Це Шахтарськ, Торез, Сніжне на Донеччині, Красний Луч, Антрацит, Ровеньки, Свердловськ на Луганщині. Аграрний пояс Донбасу, який і ментально, і географічно ближчий до Слобожанщини, – Красний Лиман та Слов'янськ у Донецькій області та всі північні райони в Луганській – теж не належить до категорії «бунтівних» і легко контролюється владою через адміністративний ресурс.

Загалом Донеччина нині видається більш опозиційно налаштованою до влади, ніж Луганщина, де економічне становище хоч і важче, але нікому запропонувати незадоволеним альтернативу Партії регіонів через цілковиту законсервованість ситуації. Тут не відбулося жодної ротації еліт від початку 1990-х, при владі залишилися не бізнесмени, хай і з неоднозначним минулим, як на Донеччині, а радянські партійні адміністратори, які звикли розбазарювати вчорашнє державне майно та нецільовим чином розподіляти фінансові потоки. Місцеве населення вкрай зламане злиднями й цілковито зневірене.

ПОЗА ПОЛІТИКОЮ ТА БЕЗ ПЕРСПЕКТИВИ

Попри високий градус соціального напруження в Донецькій області, щойно мова заходить про політику, в голові більшості навіть громадських активістів, не кажучи вже про звичайних людей, спрацьовує запобіжник: не можна. «Ми взагалі поза політикою, – каже Андрій Носарев, донецький активіст руху «Дорожній контроль», що бореться проти сваволі ДАІ на дорогах. – Хочемо змінити всю систему МВС – це наша головна мета». Щоправда, на запитання ***Тижня***, як це зробити, якщо рух свідомо сепарується від будь-якого політичного підґрунтя, тобто не має жодного реального інструменту для системної зміни ситуації, активіст відповісти не зміг.

Мешканці Донбасу не хочуть бачити на мітингах політичну символіку, за дуже поодинокими винятками, як, наприклад, у Макіївці, де мітингувальникам допоміг місцевий осередок УДАРу, який нещодавно також відзначився акцією посеред Донецька з розгортанням «музею невиконаних обіцянок Януковича» просто

ФОТО: ДЕНИС КАЗАНСЬКИЙ

біля будівлі облдержадміністрації. А також усіляко намагаються відхреститися від допомоги опозиційних партій і наполягають на аполітичності протесту. При цьому вміння організувати мітинги своїми силами, як правило, у протестувальників бракує. «Люди ще не відійшли від тупикового стереотипу, що будь-яке слово проти влади – це вже політика, – каже активіст Павло Островський. – Однак більшість не розуміє, що для успіху в боротьбі з владою навіть за суто практичні питання без політики не обійтися».

«Донбасівці починають вірити у власні сили як громадян, – пояснює громадський діяч і письменник Станіслав Федорчук із Донецька. – Однак водночас традиційна недовіра до політики прирікає всі найкращі ініціативи на поразку, бо без неї щонайбільше можна за звичкою побурчати на кухні».

Саме тому майже всі протести на Донбасі спалахують, коли справа стосується здоров'я або гаманця. Погіршення екологічної ситуації, підвищення комунальних тарифів, зростання цін, безробіття змусять вийти населення на вулицю куди швидше, ніж факти корупції, наступ на права та свободи. «Нині люди незадоволені владою та Віктором Януковичем, але відкрито протестувати готові тільки за, брутально кажучи, «ковбасу». Власне, це нагадує мотивацію більшості мешканців Донбасу в їх голосуванні за незалежність України в 1991 році, коли вони реально думали, що відокремлення від СРСР дасть їм змогу «маслом рейки мазати». Коли цього не сталося, значна частина жителів регіону почала ностальгувати за гарантованою ковбасою та щонайбільше за неї й готова мітингувати», – каже луганський громадський активіст і публіцист Костянтин Скоркін.

Саме тому народна стихія піднімається ситуативно й незабаром згасає, не маючи чіткого алгоритму дій. Хоча кількість протестного електорату на Донбасі цілком достатня для того, щоб збирати багатолюдні акції з радикальними гаслами, проте рівень правової та політичної грамотності людей тут украй низький.

Одна з причин такого становища полягає й у системній роботі місцевої влади з руйнування опозиційної діяльності в регіоні. «Бути опозиціонером на Донбасі дуже важко, – розповідає заступник голови обласного осередку УДАРу Олексій Мітасов. – Більшість бізнесменів, із якими ми спілкуємося, у приватних бесідах кажуть, що із задоволенням нас підтримають, «якщо все почнеться», але відкрито й першими – ніколи. Фактично ми тільки зараз вибудовуємо нову структуру, яка буде здатна конкурувати з біло-синіми. Наш регіон є дуже важливим, адже навіть 20% голосів тут дорівнюватимуть двом областям Західної України. Не розуміти це – значить заздалегідь віддавати перемогу ПР».

Наразі на Донбасі немає авторитетної організації, здатної очолити й скерувати в конструктивне русло протестний потенціал його мешканців. Опозиційні сили у своєму ставленні до цього ключового хоча б з погляду кількості виборців регіону ставляться дуже пасивно. «Ще з початку 2000-х до 2012 року місцева так звана опозиція просто нічого не робила, – стверджує голова Горлівського осередку «Батьківщини» Денис Токар. – Люди заробляли на тому, що, з одного боку, отримували гроші з центрального штабу, а з іншого – спокійно домовлялися з регіоналами. Що можна казати, якщо колишній очільник партійного осередку в Горлівці – екс-голова місцевої міліції? Зараз намагаємося хоч якось виправити ситуацію».

РОЗЧАРУВАННЯ. Чимало мешканців Донбасу більше не вірять Януковичу, але не бачать жодної реальної альтернативи йому

«Чомусь наші опозиціонери завжди вважали, що Донбас – це пропаще місце, – стверджує Станіслав Федорчук. – Мовляв, достатньо приїхати сюди у вишиванці – і кілька своїх гарантованих відсотків отримаєш, а про більше можна й не мріяти. Опозиція ніколи не проводила тут жодної системної роботи, просто здавала свій бренд в оренду місцевим бізнесменам, які заробляли на ньому як уміли. До того ж найчастіше таким, яким навіть не знаходилося місця в ПР через заплямовану особисту репутацію. Саме тому люди тут просто зневірилися, що може бути якась альтернатива Партії регіонів, ігнорують вибори і вважають, що будь-який політичний підтекст здатен вбити будь-яке добре починання. Тож опозиції є про що подумати».

НИНІ ЛЮДИ НЕЗАДОВОЛЕНІ ВЛАДОЮ, АЛЕ ВІДКРИТО ПРОТЕСТУВАТИ ГОТОВІ ТІЛЬКИ ЗА, БРУТАЛЬНО КАЖУЧИ, «КОВБАСУ»

Тягар для економіки

В умовах поглиблення бюджетної кризи та посилення фіскального тиску на неолігархічний бізнес олігархи уникають сплати податків в Україні. Частка основних олігархічних галузей – металургії та хімії – у податку на прибуток майже вп'ятеро менша, ніж їхній внесок у валовий дохід економіки

Автор:
Любомир Шавалюк

Українська економіка вже понад рік перебуває в рецесії. Кожне підприємство переживає затяжний спад так, як може: переходить у тінь, фіксує збитки, просто зупиняє виробництво. Але не всі компанії потерпають однаково. Аналіз динаміки прибутків та податків на прибуток свідчить, що неолігархічний бізнес має не лише боротися з наслідками кризи, а й задовольняти дедалі більші апетити фіскалів в умовах зростання дефіциту бюджету. Тим часом основні олігархічні галузі працюють у режимі максимального податкового сприяння.

ПРИБУТКИ ЗНИКАЮТЬ

Кризові тенденції в економіці проявилися задовго до того, як за результатами III кварталу минулого року було зафіксовано спад ВВП та початок нової рецесії **(див. «Стійке падіння»)**. У першому півріччі 2012-го рентабельні підприємства показали на 16% менше прибутку до опо-

даткування, ніж роком раніше, а нерентабельні наростили збиток на 48%. Хоча такий негативний результат стосувався лише промисловості, уже тоді можна було передбачити, що згодом він поширюється й на низку інших секторів. Відтоді загальна ситуація з корпоративними прибутками лише погіршується, що зменшує базу оподаткування податком на прибуток підприємств.

Однак і в цій загальній тенденції є кілька особливих моментів. Сільське господарство завдяки високим цінам на зерно, але всупереч низькому врожаю торік змогло незначно збільшити рівень прибутковості. Та продовження згаданої тенденції важко очікувати в 2013-му, адже, попри високий урожай, ми спостерігаємо значне падіння цін на збіжжя. Але навіть якби прибутки й зросли, надходження з податку на прибуток від них не змінилися б, оскільки аграрії платять фіксований сільськогосподарський податок.

Неочікувано високий результат показала фінансова та страхова діяльність: 2012-го прибуток до оподаткування сягнув 49 млрд грн, що на 18 млрд грн (59%) більше, ніж роком раніше. Причому 23 млрд грн із тієї суми було отримано в IV кварталі. Це наштовхує на роздуми, адже до таких цифр не причетні ані банки, у яких прибуток до оподаткування зріс лише на 2,5 млрд грн (до 9,7 млрд грн), ані страхові компанії, у яких справи не набагато кращі. Оскільки з тих сум платилися реальні податки (2012-го сплачено на 12 млрд грн більше, ніж 2011-го), то підвищення прибутків, імовірно, показали холдингові компанії, компанії з управління активами та інші профіт-центри. Але вже в першому півріччі 2013-го вони відігралися сповна, адже фінансова галузь, дещо зменшивши прибутки, суттєво наростила збитки – до 15 млрд грн (усемеро). Це не можна пояснити урядовими нововведеннями на кшталт акцизного збору з операцій із цінними паперами.

Власне, вплив рецесії на український бізнес у першому півріччі 2013-го не обмежується збитковістю фінансового сектора. Практично всі галузі пережили різке зростання збитків до оподаткування, обсяг яких збільшився на 31% (до 78 млрд грн) порівняно з першою половиною 2012-го. Навіть у торгівлі, яка протягом усього минулого та частини цього року була острівком зростання, вони підвищилися на 77% (до 16 млрд грн). Очевидно, що далі підуть і зменшення витрат на оплату праці, і падіння продажу, і подальше скорочення бази оподаткування.

ЗАКРУЧУВАННЯ ГАЙОК

Бізнес перебуває під важким податковим пресом, який тисне дедалі більше. Але під впливом кризових тенденцій в економіці підприємствам просто нічим платити, тож зростання цього тиску не впливає на надходження від податку на прибуток.

*Сукупний прибуток до оподаткування прибуткових великих і середніх підприємств
**Сукупний збиток до оподаткування збиткових великих і середніх підприємств
***Ефективна ставка податку на прибуток – відношення бюджетних надходжень від податку на прибуток до всіх прибутків до оподаткування рентабельних великих і середніх підприємств

За даними Держстату, Держказначейства, власні розрахунки автора

ПІСЛЯ НАС ХОЧ ПОТОП

Незважаючи на об'єктивне зменшення бази оподаткування податком на прибуток підприємств, тиск на бізнес із боку фіскалів посилюється – така тенденція спостерігається вже протягом кількох кварталів **(див. «Закручування гайок»)**. Почалося це торік, коли впродовж перших трьох кварталів податкове навантаження на підприємства було аномально високим: ефективна ставка оподаткування становила 29%, 36% та 24%, що на 4–7 відсоткових пунктів більше, ніж 2011-го. У I кварталі 2013-го вона ще зросла (до 41%). Причому відбувається це на тлі зниження основної ставки податку на прибуток, визначеного Податковим кодексом 2010 року, із 23% у 2011-му до 19% у 2013-му. Саме цю ставку, як і деякі інші позитивні зрушення в податковому законодавстві (наприклад, певне зменшення кількості податків та часу на їх сплату), влада афішує перед міжнародними структурами. Однак на ділі фіскали мають власне трактування закону та своїх повноважень і фактично займаються вимаганням, забезпечуючи рівень надходжень із податку на прибуток, непропорційно високий порівняно з розміром самих прибутків. Наприклад, протягом I кварталу 2013-го більшість прибуткових середніх і великих підприємств сплачували не податок на прибуток, а авансові платежі, розраховані пропорційно до прибутку, отриманого в попередньому році (за січень – лютий платили 1/9 прибутку за три квартали 2012-го, а далі – 1/12 прибутку за весь минулий рік). Наслідки такої новели й призвели до того, що в I кварталі 2013-го ефективна ставка оподаткування сягнула рекордного 41%.

Хоч би як уміло податківці витискали гроші з підприємців, високе фіскальне навантаження чинить на бізнес нищівний та довготривалий вплив. По-перше, в таких умовах немає сенсу створювати нові підприємства та галузі – це означає, що вихід із рецесії залежатиме не від нас, а від того, чи зростатиме зовнішній попит на продукцію вже наявних виробництв. По-друге, надмірний податковий тягар вимиває обігові кошти, а коли настає їх дефіцит, то звертаються до фінансового сектора, високі відсоткові ставки в якому роблять невигідним розширення виробництва взагалі. Оборот припиняється, виробництво стає, економічне падіння триває, податкова база і далі звужується. Таку політику продуманою ніяк не назвеш.

ОЛІГАРХИ ПОКАЗУЮТЬ СУЦІЛЬНІ ЗБИТКИ, ПЕРЕВОДЯЧИ БІЛЬШУ ЧАСТИНУ ПРИБУТКІВ У ОФШОРИ

ХТО ПЛАТИТЬ

Виявляється, податковий тиск, який можна відстежити в загаль-

ній статистиці, неоднаково високий для всіх. Є галузі, які, попри кризу, цілком комфортно взаємодіють із фіскалами. Це нескладно помітити під час аналізу галузевого розрізу надходжень до бюджету від податку на корпоративні прибутки. А ось на запит ***Тижня*** про надання інформації за окремими галузями Міндоходів узагалі відповіло відмовками. Ймовірно, є що приховувати. Тож доводиться обмежуватися аналізом тих даних, які маємо і які досить точно відображають основні тенденції в оподаткуванні. Таку оцінку податку на прибуток, який у 2011–2012 роках сплатили сектори економіки та галузі промисловості, було отримано після зіставлення опублікованих Держстатом фінансових результатів до оподаткування великих і середніх підприємств (охоплюють 83% обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання) та їхнього чистого прибутку **(див. «Хто платить державі?»).**

Податок на прибуток, сплачений промисловими підприємствами у 2012-му, становив 18,9 млрд грн, що на 7,8 млрд грн (29%) менше, ніж роком раніше. Що й не дивно, адже прибуток до оподаткування рентабельного бізнесу в промисловості знизився зі 107 до 86 млрд грн, водночас збиток нерентабельного зріс із 48 до 65 млрд грн. Неординарність ситуації полягає в тому, що ці показники зафіксовані на тлі зростання доходу промислових підприємств – падіння обсягу виробництва на 0,5% компенсувалося підвищенням цін виробників промислової продукції на 3,7%. Отже, мала збільшитися собівартість останньої. Але оскільки ціни на ключові імпортні сировинні товари, зокрема енергоносії, не змінилися (у тому числі й через незмінний курс гривні), то постає питання щодо природи такого падіння прибутків та податкових надходжень від них. Тим часом проблема поглиблюється: якщо в попередні квартали промисловість відраховувала до бюджету 4–6 млрд грн податку на прибуток, то в I кварталі поточного року – лише близько 2 млрд грн.

ПРИВІЛЕЙОВАНА КАСТА

У розрізі галузей промисловості надходження податку на прибуток також свідчить, що у 2012-му відбулося різке падіння обсягу фіскальних платежів від олігархічних галузей економіки (металургії – на 87%, хімії – майже на 1/3, видобувної промисловості – на 29%). Загалом дві найбільш олігархізовані галузі – металургія та хімія, – отримавши торік близько 11,3% усіх валових доходів в українській економіці, сплатили лише 2,1% загального обсягу податку на прибуток, тобто уп'ятеро менше. Причому за металургією розрив іще помітніший і сягає 10 разів (8% та 0,8% відповідно). Основний аргумент: ці галузі у 2012-му зазнали найбільших збитків у промисловості – відповідно 16 і 7 млрд грн. Тож, мовляв, їм немає з чого платити податок на прибуток.

Але, якщо глянути на фінансові звітності компаній, з'ясовується: причина в тому, що значну, коли не левову частку податків сплачують не в Україні, а в офшорах. Наприклад, із усіх податків, сплачених Інтерпайпом Віктора Пінчука у 2012 році, на Україну припало лише 12%. Решта 88% завдяки різноманітним схемам надійшла до бюджетів інших країн. Інший металургійний гігант, Метінвест, на відміну від Інтерпайпу, у своїй звітності не наводить регіонального розрізу сплаченого податку на прибуток. Однак якщо об'єднати податки, сплачені всіма українськими виробничими активами групи (їх дев'ять, коли не раху-

ХТО ПЛАТИТЬ ДЕРЖАВІ?

Динаміка надходжень від податку на прибуток свідчить, що неолігархічний бізнес змушений нести непропорційну частину податкового тягаря під час кризи.

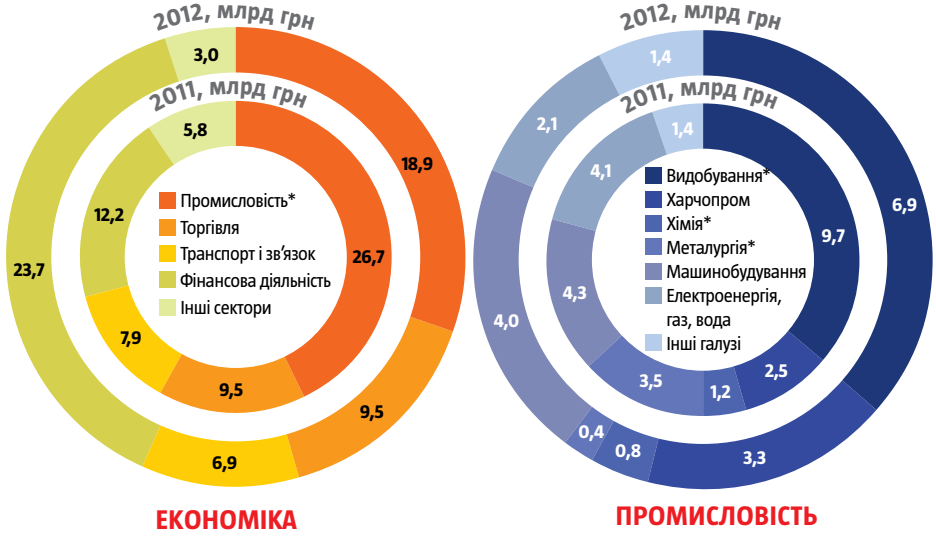

Оцінка надходжень до зведеного бюджету України від податку на прибуток підприємств. Дані приблизні, їх отримано як різницю між прибутком (збитком) до оподаткування великих і середніх підприємств та чистим прибутком (збитком) великих і середніх підприємств з урахуванням банків

* Галузь під контролем олігархічного бізнесу

За даними Держстату, НБУ, власні розрахунки автора

СТІЙКЕ ПАДІННЯ

Рентабельний бізнес втрачає прибутки, а нерентабельний стає ще збитковішим. Різке зростання збитків у торгівлі незабаром призведе до рецесії й на цьому острівку стабільності.

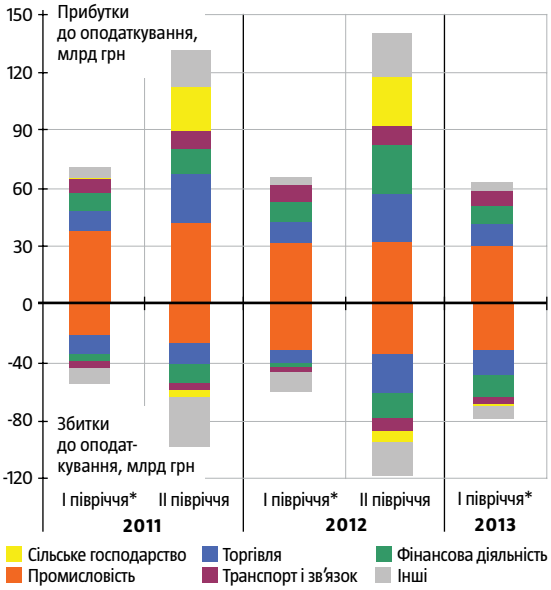

*У прибутках за I півріччя не враховано результатів малих підприємств та більшості підприємств сільського господарства, на відміну від звітності за цілий рік

За даними Держстату, власні розрахунки автора

вати МК «Запоріжсталь», що його Метінвест контролює від минулого року), то вийде, що із $266 млн податку на прибуток, сплаченого холдингом торік, лише $166 млн потрапили у вітчизняний бюджет, майже виключно за рахунок гірничовидобувних підприємств.

Проведений аналіз засвідчує, що економічний спад в Україні є системним і всеохопним: станом на середину 2013 року рентабельність знижується практично в усіх секторах економіки. Утім, різні контрагенти переживають це не однаково. Олігархи показують суцільні збитки, переводячи більшу частину прибутків у офшори. Це призводить до різкого скорочення надходжень до бюджету від їхніх виробничих активів в Україні. Уряд намагається компенсувати нестачу за рахунок посилення податкового тиску на галузі з переважно неолігархічним бізнесом. Вони змушені компенсувати це стрімке скорочення. Так, харчовики торік наростили відрахування з податку на прибуток на 33%, машинобудівники зменшили їх лише на 8%, хоч доходи цієї галузі також знизилися. Разом із торгівцями (-1%) та будівельниками (+27%) ці підприємці утворюють ту частину українського бізнесу, якій доводиться витримувати дедалі більший податковий тиск в умовах зростання бюджетного дефіциту та уникання податкового тягаря олігархічними галузями.

Однак податком на прибуток із неолігархічного бізнесу справа не обмежується. Останній, на відміну від олігархізованої металургії та хімії, платить іще й левову частку податку на додану вартість. Тим часом олігархи мають політичні важелі для отримання повного відшкодування ПДВ як із реально експортованої продукції, так і, не виключено, з фіктивного експорту. Так, у 2012 році обсяг повернутого державою експортерам ПДВ значно перевищував половину всього цього податку, сплаченого українськими виробниками (46 і 83 млрд грн відповідно). Нарешті, левову частку фіскальних платежів до державного бюджету вносять громадяни України не лише у вигляді податку на доходи фізичних осіб зі своїх заробітних плат (68,4 млрд грн), а й у вигляді ПДВ на більшу частину імпортованих товарів (понад 101,6 млрд грн). Платниками тут є мільйони звичайних українців: представники малого бізнесу, працівники медицини та освіти, інших бюджетних галузей, на яких саме й покладено тягар наповнення бюджету в умовах поглиблення економічної кризи.

ЩО РОБИТИ?

Таким чином, олігархи, про «важливу» роль яких у розвитку української економіки та наповненні бюджету й золотовалютних резервів тиражовано чимало міфів, насправді залишаються привілейованою кастою, що фактично не платить податків. При цьому вже зібрані до бюджету кошти вимиваються на користь наближених до влади та олігархічних структур у процесі глибоко корупційних держзакупівель. Тобто економіка нагадує «Титанік», який тоне, а влада силоміць заганяє неолігархічний бізнес на нижні палуби, тоді як сама разом із олігархами біжить нагору до рятувальних шлюпок.

У теперішніх умовах Україна потребує політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання, яка складалась би із трьох головних компонентів.

По-перше, необхідно припинити чи бодай максимально обмежити корупцію в процесі держзакупівель, загальний обсяг яких щороку значно перевищує обсяги податкових надходжень.

По-друге, розширювати базу оподаткування, позбавити індульгенції від сплати податків наближений до влади олігархічний бізнес і при цьому знижувати ефективну ставку оподаткування підприємництва загалом, аби сприяти його розвитку.

По-третє, слід перейти від профанації, що спостерігається останнім часом, до реальної протидії схемам виводу прибутків і капіталу за кордон. Світовий досвід дає приклади, як можна успішно реалізовувати кожне з названих завдань. Однак тут бракує основного – політичної волі влади та зміни олігархічної моделі української економіки на реально ринкову. Очевидно, що за нинішнього режиму це неможливо.

Підприємницький етатизм

Держава відіграє велику роль у створенні інноваційного бізнесу

Компанію Apple зазвичай вважають утіленням усього найкращого в інноваційному підприємництві. Починалася вона з гаража. Довгі роки була хоробрим Давидом поруч із величезним Голіафом Microsoft. А тоді «порвала» й себе, й усю індустрію розваг, переключившись із комп'ютерів на мобільні пристрої. Але в цій історії чогось бракує, як стверджує професор Сассекського університету (Англія) Маріана Маццукато у своїй книжці «Підприємницька держава» («The Entrepreneurial State»). Поза сумнівом, Стів Джобс був геніальним інженером і дизайнером. Не заперечиш, що в Apple були винахідливі новатори. Але успіх компанії був би неможливий без активної ролі держави – невизнаного локомотива нинішньої революції в галузі споживчої електроніки.

Погляньмо на технології, які наділили телефони Apple «розумом» і зробили їх смартфонами. Військові були піонерами інтернету, GPS та «віртуальних помічників» із голосовим керуванням. Крім того, вони забезпечили фінансування Кремнієвої долини на першому етапі її розвитку. Науковці державних університетів і лабораторій розробили сенсорний екран та мову HTML. Одна маловідома уря-

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

дова організація навіть позичила Apple $500 тис. перед тим, як акції останньої було виставлено на відкриті торги. Професор Маццукато вважає знущанням із правосуддя, що ця компанія, яка стільки завдячує державним інвестиціям, тратить величезні зусилля на зменшення податків, виводячи капітал за кордон і розміщуючи свою інтелектуальну власність у юрисдикціях із низькими фіскальними ставками, як-от Ірландія.

Так само й розробку, завдяки якій з'явився пошуковий алгоритм Google (джерело багатства фірми), фінансували за рахунок гранта Національного наукового фонду. А щодо фармацевтичних концернів, то вони користаються з державних досліджень іще більше, ніж інтернет-компанії та виробники електроніки. Національний інститут охорони здоров'я США, річний бюджет якого перевищує $30 млрд, фінансує дослідження, які дали змогу створити чимало нових революційних медикаментів.

Економісти давно вже визнали, що уряд відіграє неабияку роль у сприянні інноваціям. Він може виправляти ринкові помилки способом прямого інвестування в суспільні блага (наприклад, науку) або використовувати податкову систему, щоб стимулювати до цього бізнесменів. Але професор Маццукато стверджує, що підприємницька держава робить набагато більше, ніж просто компенсує недоліки приватного сектора: орієнтуючись на нові технології (як-от літакобудування або інтернет), вона створює і формує ринки майбутнього. У найкращому випадку держава – це ідеальний новатор Шумпетера, який породжує урагани творчої руйнації, що стають сильним попутним вітром для приватних фірм на кшталт Apple.

Маццукато каже, що найуспішнішу підприємницьку державу можна знайти в найнесподіванішому місці: у Сполучених Штатах. Американці традиційно поділяються на джефферсоніанців (які вважають кращим той уряд, який менше втручається в життя громадянина) й гамільтоніанців (які виступають за його активну роль). На думку авторки, успіх цієї країни в тому, що за джефферсонівською риторикою ховається гамільтонівська політика. Та хоч би якою вона була, кожна держава завжди активно інвестувала в сприяння наявним технологіям, у їх поширення (як-от у випадку із залізницею: надаючи залізничним магнатам вільні землі) та в пошук потенційно прибуткових наукових відкриттів (фінансуючи майже 60% фундаментальних досліджень).

Що ж, непогано. Проте пані Маццукато забула згадати, як часто «підприємницькі» держави розтринькують гроші. У світі повно копій Кремнієвої долини, які нічого не приносять, окрім боргів. Так, приватні підприємства теж часто зазнають невдач, але там інвестори знають, коли зупинитись: адже закінчуються їхні власні кошти. А держава може безперестанку розкидатися грішми платників податків. Раніше було модно хвалити Японію як зразкову підприємницьку державу, котру на передові позиції у світі вивели освічені мислителі з потужного міністерства промисловості. Сьогодні стало зрозуміло, що насправді воно було мертвим вантажем, який тягнув назад новаторство й підприємництво.

Пані Маццукато бідкається із приводу того, що приватний бізнес працює лише на коротку перспективу. Але держава зазвичай інвестує ще й на основі короткострокових політичних розрахунків, а не чекає дивідендів у віддаленому майбутньому. Науковець журиться, що ідеологія антиетатизму зменшує здатність уряду робити важливі інвестиції в майбутнє. Фактично різке зростання соціальних виплат, яке перекладає дедалі більшу частину доходу країни в кишені старшого покоління, підриває підприємницьку державу дужче, ніж «партія чаювання». Не шкодує авторка різких слів і на адресу бізнесу. Однак, аби зробити з усіх цих профінансованих державою технологій зручні в користуванні айпеди та айфони, потрібно бути неабияким генієм. А це заслуговує неабиякої винагороди.

Уряд може виправляти ринкові помилки способом прямого інвестування в науку або використовувати податкову систему, щоб стимулювати до цього підприємців

Книжка пропонує лише натяки замість вичерпної відповіді на основне практичне питання: чому одні держави – успішні підприємці, а інші – невдахи? Передові держави одержимі конкуренцією; вони змушують науковців змагатися за гранти, а підприємців – за фінанси для стартапів. Останнє слово залишається за фахівцями, а не за політиками чи бюрократами. А ще вони плекають інноваційні мережі, які тягнуться від вишів до прибуткових компаній і зводять свою роль до мінімуму.

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДЕРЖАВА РОБИТЬ НАБАГАТО БІЛЬШЕ, НІЖ ПРОСТО КОМПЕНСУЄ НЕДОЛІКИ ПРИВАТНОГО СЕКТОРА. ОРІЄНТУЮЧИСЬ НА НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ВОНА СТВОРЮЄ І ФОРМУЄ РИНКИ МАЙБУТНЬОГО

Тут важливий джефферсонівсько-гамільтонівський парадокс: що більше держава намагається грати роль «підприємницької», то менша ймовірність успіху.

НЕ ЗМАРНУВАТИ

Але якщо не прискіпуватися до дрібниць, то Маццукато має рацію, твердячи, що держава відіграла головну роль у появі радикальних науково-технічних проривів і що не можна недооцінювати її внесок в успіх високотехнологічних підприємств. Крім того, авторка слушно наголошує, що країни-«марнотратниці», які найсильніше потерпають від нинішньої кризи (як-от Греція чи Італія), найменше витрачали коштів на науково-дослідну та конструкторську діяльність і на освіту. Можна назвати багато причин, чому політики повинні модернізувати державу й узяти під контроль соціальні виплати. Але одна з найважливіших – добре організована держава є життєво необхідною частиною успішної інноваційної системи.

Держава завжди активно інвестувала в сприяння наявним технологіям, у їх поширення та в пошук потенційно прибуткових наукових відкриттів (фінансуючи майже

60%

фундаментальних досліджень)

Запобіжники демократії

Президент швейцарського сенату Філіппо Ломбарді про роль медіа в його країні і про те, як уникнути конфлікту інтересів у політиці

Спілкувався
Олександр Пагіря

ФОТО: УНІАН

Президент Ради кантонів Швейцарської Конфедерації Філіппо Ломбарді належить до політиків, які потрапили у стіни парламенту завдяки успіхам у сфері медіабізнесу. Виходець із італомовного кантону Тічино, він стояв біля витоків приватного телебачення й радіо в країні, яка пізніше, ніж решта Заходу, почала створювати недержавний сектор ТБ. У швейцарській системі жодного народного обранця не вважають професійним політиком, тож він змушений працювати за сумісництвом, як звичайний громадянин, і підприємництво є для нього звичною справою. Яким чином його держава уникає конфлікту інтересів між бізнесом та політикою, пан Ломбарді розповів ***Тижню*** під час свого останнього візиту в Україну.

У. Т.: Від липня ви очолюєте швейцарську групу з міжпарламентських зв'язків між нашими двома державами. Яка ваша мета в налагодженні співпраці з українськими народними обранцями?

– Потрібно насамперед зазначити, що це частина парламентської дипломатії. Голос Федеральних зборів набуває дедалі більшої ваги в зовнішній політиці Швейцарії. Ми хочемо бути обізнані з тим, що діється за кордоном, і допомагати уряду в здійсненні міжнародної політики, а також установлювати партнерські відносини, які не збігаються із суто матеріальними й короткочасними інтересами. Депутати двох країн зобов'язані знайти шлях, аби трансформувати спонтанний діалог у більш постійний, що принесе користь обом сторонам. Україна – дуже молода держава, і ми не хочемо давати вам жодних уроків, адже це не найкращий спосіб установлювати дружні відносини. Однак хочемо запросити наших друзів – депутатів Верховної Ради – подивитися на те, чого вдалося досягнути Швейцарії. Може, вони запозичать деякі ідеї, що сприяли б побудові плюралістичної демократії в Україні, більш стабільної системи, ґрунтованої на повазі до верховенства права, що є базовою підставою для економічного зростання.

У. Т.: У вашому парламенті довгий час діє так звана магічна формула, згідно з якою всі фракції повинні бути представлені в уряді, і поділу на більшість та меншість немає. В чому таємниця такого політичного консенсусу?

– Особливість швейцарського парламентаризму полягає в тому, що тут не існує блокованої більшості й меншості, і тільки в окремих питаннях формуються коаліції між різними політичними силами та кантонами, які можуть бути різноформатними. Лінгвіс-

тичні й релігійні кордони в країні (у Швейцарії чотири офіційні мови: німецька, французька, італійська та ретороманська. – **Ред.**) не збігаються з політичними, соціальними та економічними. І це одна з унікальних переваг країни. У нас немає сильного німецькомовного чи франкомовного блоку в парламенті, тобто більшості, сформованої за мовним критерієм, як, наприклад, у Бельгії. Проблема останньої – у недієвому федералізмі, адже франкомовна більшість і нідерландомовна меншість постійно між собою сваряться й дуже важко знаходять порозуміння. Надзвичайно змішана (мовна, релігійна, економічна тощо) структура Швейцарії має позитивний результат у політиці. У нас відсутня передбачувана більшість у питаннях, обговорюваних парламентом. А до того ж є певний баланс між верхньою та нижньою палатами, завдяки чому наша політична система доволі стабільна.

У. Т.: У вашій країні діє модель, згідно з якою політики поєднують виконання своїх публічних обов'язків зі звичайною громадянською професією. Чи не трапляються часом конфлікти інтересів, наприклад коли парламентарій займається бізнесом?

– Звичайно, що суперечки такого роду виникати можуть. Однак у нас є закон, за яким політик, чиї особисті інтереси може зачіпати законопроект, повинен про це публічно заявити. Окрім того, діє прозора система онлайн-реєстрації професій, за якими працюють усі депутати у вільний від сесій час. Парламент є репрезентантом різних інтересів суспільства. Тут, наприклад, присутні як лікарі, так і фармацевти, представники страхової медицини та госпіталів, кожен із яких пов'язаний зі своїм лобі. Однак усі перебувають в однакому становищі й мають право висловлювати свою думку. Я, наприклад, працюю в радіотелевізійному бізнесі й очолюю асоціацію регіональних приватних медіа у Швейцарії, і коли у профільному комітеті обговорюють якесь питання, пов'язане з радіо чи телебаченням, то всі знають, кого я представляю. Отже, гра дуже відкрита і прозора. Федеральні збори Швейцарії прислухаються до різних інтересів і сторін, ухвалюючи оптимальний варіант.

У. Т.: В Україні більшість приватних каналів належать олігархам, які розглядають їх переважно як інструмент особистого впливу й маніпуляції суспільною свідомістю, а не як медіабізнес. Яким чином у Швейцарії організовано систему ТБ і як вдається уникати його політичної інструменталізації?

– Частково це питання культури, а частково структури. Перша часом відіграє більшу роль, ніж будь-яке правове регулювання та судочинство. Швейцарці не сприймають намагань маніпулювати їхньою свідомістю й відразу реагують на такі спроби. Завдання телебачення – інформувати або розважати, а не маніпулювати. У його сфері в нас провідну роль відіграють державні канали. На федеральному рівні кожній мовній групі, за винятком ретороманської, їх відведено по два. Пізніше внаслідок компромісу німецькомовна частина дістала ще один державний канал, але він суто інформативний і практично дублює весь контент двох інших. Згідно із законом, по-перше, тут слід дотримуватися балансу між різними інтересами та політичними силами, а по-друге, має існувати незалежна журналістика.

Окремо існує приватний сектор телебачення, який постав пізніше, ніж в інших країнах, – тільки у 1990-х. Він не такий великий і потужний, як державний, і діє виключно на кантональному та муніципальному рівнях. Теоретично власники приватних каналів можуть використовувати їх для певних політичних цілей, однак це суперечить закону, за яким приватний сектор ТБ повинен гарантувати плюралізм думок та інтересів. І річ тут не тільки у праві, а й у тому, що такі спроби означатимуть смерть для цього медіа. Починаючи створювати власні засоби масової інформації (радіо, телеканали, друковані та інтернет-видання), я досягав успіху значною мірою завдяки тому, що люди знали: я не використовую цих ЗМІ задля власної політичної мети, а якщо так чинитиму, це зруйнує їхню репутацію, їм більше не довірятимуть, і рекламодавці не приноситимуть прибутків. Я не був тоді політиком і потрапив у парламент зі сфери медіа. А ставши депутатом, сказав, що не втручатимуся більше в контент журналістики моїх інформресурсів, і як підприємець опікуюся лише фінансовими справами компанії. Не можу собі дозволити того, що відбувається в сусідній Італії, де у приватному секторі телебачення домінує Сільвіо Берлусконі, зловживаючи роллю медіа з політичною метою. Навіть якби я цього хотів (а мені така система дуже не подобається), то мав би проблеми із правосуддям, рекламодавцями та споживачами – з усіма!

ШВЕЙЦАРЦІ НЕ СПРИЙМАЮТЬ БУДЬ-ЯКИХ НАМАГАНЬ МАНІПУЛЮВАТИ ЇХНЬОЮ СВІДОМІСТЮ Й ВІДРАЗУ РЕАГУЮТЬ НА ТАКІ СПРОБИ

У. Т.: Як організовано систему фінансування телеканалів у Швейцарській Конфедерації?

– У нас існує спеціальний податок на радіо й телебачення: 96% із нього спрямовують на державні й тільки 4% на регіональні компанії. Він один із найвищих у світі й становить близько 600 швейцарських франків за рік, однак більшість громадян зазвичай його платять, оскільки розуміють, що така висока ставка пов'язана із трьохрівневою федеральною системою і чотирма офіційними мовами.

Регіональні телеканали отримують дозволи та ліцензії на мовлення. Тут є правила, яких потрібно дотримуватись, і їм надходить певна частина грошей із національного телевізійного кошика. Однак платники податків компенсують тільки незначну частину їхніх витрат (4% від податку).

Третій рівень – виключно приватний. Ці телеканали не мають ані ліцензій, ані жодних зобов'язань, не отримують грошей із бюджету й, умовно кажучи, можуть робити що захочуть. Але в них є проблеми з фінансуванням. Існує лише кілька каналів із цієї категорії, що фінансово успішні, але тільки в німецькомовній частині.

БІОГРАФІЧНА НОТА:
Філіппо Ломбарді – президент Ради кантонів Швейцарської Конфедерації від 2012 року. У 1987–1996 роках працював головним редактором щоденної газети Giornale del Popolo (Лугано). Від 1996-го засновник, менеджер і головний виконавчий директор телерадіокомпанії TeleTicino. 1999 року обраний до сенату від італомовного кантону Тічино. Із 2001-го президент TeleSuisse, асоціації регіональних телеканалів Швейцарії.

Всипте йому добряче

Поставити ультиматум і покарати Башара Асада за застосування хімічної зброї

Моторошні кадри із Сирії, де жертвами громадянської війни стали вже 100 тис. людей, довго переслідуватимуть світ. Втручання й раніше не здавалося легкою справою, але за останні два з половиною роки спостерігачі пропустили не одну нагоду змінити становище на краще. А зараз Америку та її союзників змушує до дії те, що президент Башар Асад відкрито застосував хімічну зброю, від якої загинуло близько тисячі осіб цивільного населення – і навіть Барак Обама сказав, що такого ніколи не стерпить.

Американський президент і його союзники мають три варіанти на вибір: не робити нічого (або майже нічого, чим Обама досі й займався), розпочати тривалу операцію з чіткою метою усунути Асада і його режим або завдати сирійському диктаторові короткого, але сильного удару – як покарання за застосування зброї масового знищення (ЗМЗ). Кожен варіант загрожує погіршити ситуацію, але останній – оптимальний.

ІДЕАЛЬНОГО ВАРІАНТУ НЕМАЄ

Від Пентагона й до британського парламенту чимало прихильників «реальної політики» твердять, що єдиний розумний вихід – нічого не робити. «Погляньте на Ірак, – кажуть вони, – тільки-но Америка вторгається в якусь країну, як наживає собі чергову проблему». Удар неминуче зачепить населення: крилаті ракети мають надзвичайно високу точність влучання, але цивільних не оминають. Асад може помститись, і не без допомоги своїх головних союзників Ірану, Росії та воєнізованої ліванської шиїтської партії «Хезболла» – майстра міжнародного терору, що погрожує Ізраїлю півсотнею тисяч ракет. Що буде, коли в британську базу на Кіпрі поцілить російська ракета «Скад»? Або коли під час інтервенції частина хімічної зброї опиниться в руках близьких до «Аль-Каїди» бойовиків? Та й де причина продовжувати дестабілізацію сусідів Сирії – Туреччини, Лівану, Йорданії та Іраку?

СИРІЯ: ЦІЛІ ТА МОЖЛИВОСТІ

СИРІЯ

20 820 311
Населення

304 000
Діючі збройні сили (2011)

450 000
Військовий резерв (2011)

ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНІ СИЛИ

36 000
Військових літаків

25
Дивізіонів протиповітряної оборони

150
Зенітно-ракетних батарей
Озброєні:
С-125 «Печора»
ЗРК 2К12 «Куб»
ЗРК С-75 «Двіна»

2
полки ППО
С200 «Ангара»

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКІ СИЛИ

Берегова оборона

1
Протикорабельна бригада
Озброєні:
П-35 Крилаті ракети
П-15М «Термит»
С-802
К300Р «Бастион»

За даними «Аль-Джазіри»

А вона в тому, що бездіяльність загрожує куди більшими лихами. Якщо Захід стерпить такий кричущий воєнний злочин, Асад зможе вільно застосовувати хімічну зброю і надалі. Зрештою, він уже кілька разів переступив проведену Обамою «червону лінію», коли використовував ці боєприпаси в меншому масштабі, й американський президент разом із союзниками у відповідь тільки клацав. Погроза Америки, особливо із приводу ЗМЗ, повинна щось важити: важко уявити, як Обама проковтне свої слова без того, щоб його супердержава не втратила авторитету в очах Ірану, Північної Кореї та подібних до них.

За американську обережність уже заплачено людськими життями. Рік тому The Economist виступав за військову інтервенцію: не через висадку західних військ, а через інтенсивне озброєння повстанців, створення гуманітарних коридорів, запровадження закритих для польотів зон, а якщо Асад ці заходи проігнорує – авіаційну атаку на його протиповітряні системи й важку артилерію. Тоді становище режиму було хитким, більшість повстанців – відносно поміркованими, людські втрати – наполовину з чимось меншими, ніж зараз, і конфлікт іще не вихлюпнувся на територію інших держав. Дехто поміж радників Обами також наполягав на тому, щоб озброювати сирійську опозицію; однак, заклопотаний виборами, глава Білого дому відштовхнув їх. Як його й попереджали, тепер він постав перед набагато складнішою дилемою.

То чом би американському лідерові не зробити те, що слід було зробити раніше, й не потрактувати хімічну атаку як привід, щоб утілити в життя другий варіант зміни режиму? Адже реалії, на жаль, теж стали іншими. Режим Асада став сильнішим, а повстанці, позбавлені підтримки Заходу й залежні головним чином від Саудівської Аравії та Катару, радикалізувались, і в їхніх лавах активно воюють джихадисти найбільш екстремістського штибу. Те, що почалося як повстання проти жорстокого тирана, переросло в міжрелігійну громадянську війну. Суніти, які становлять приблизно три чверті населення, загалом на боці повстанців, а от багатьом представникам релігійних меншин, зокрема і християнам, довелося, хоч-нехоч, стати на бік Асада. Можливості наблизити кінець цієї війни більше немає – і було б лицемірством закінчити все хімічною зброєю.

Тож Обамі слід зосередитися на третьому варіанті: обмежене покарання, але настільки суворе, щоб в Асада зникло бажання будь-коли вдаватися до ЗМЗ. Удар по самих запасах хімічної зброї загрожує новими жертвами серед цивільного населення та її переходом до третіх рук. Набагато краще поливати ракетним вогнем командно-контрольні центри диктатора впродовж тижня – разом із його палацами. Так США неминуче допомогли б і повстанцям, хоча цього може й не вистачити для повалення режиму. Якщо пощастить – прицільний вогонь може вигнати Асада за стіл переговорів.

ЗРОБИТИ ВСЕ ЯК СЛІД І ДО КІНЦЯ

Але неправильно розраховувати на фортуну, особливо у цій безталанній країні. Поспіх не дасть тактичної переваги: Асад і його друзі, напевно, не один місяць готуються до надзвичайних ситуацій і ховають наступальну хімічну зброю. Обамі доведеться швидко виконати чимало різних вимог перед тим, як віддати наказ про атаку.

Перше завдання – викласти якомога точніше всі свідчення того, що війська Асада справді винні в масових убивствах, – уже виконане. 30 серпня Держдеп оприлюднив дані американської розвідки щодо причетності сирійських урядових військ до застосування хімічної зброї проти мирного населення. Держсекретар США Джон Керрі правильно сказав, що відмова Сирії допустити групу інспекторів ООН на місце хімічної атаки впродовж перших п'яти днів рівнозначна визнанню провини. Але не слід забувати про фіаско з пошуками зброї масового знищення в Іраку. Не дивно, що скептиків вистачає. Обама мусить, крім того, зібрати щонайширшу добровільну коаліцію, оскільки в Раді Безпеки ООН і Китай, і Росія, яка дедалі ворожіше сприймає політику Заходу, обов'язково ветуватимуть резолюцію про застосування сили відповідно до сьомого розділу її статуту. НАТО (що важливо, не без Німеччини й Туреччини) вже, схоже, вступило в гру. Вдалося переконати й Лігу арабських держав (на своїй конференції в Каїрі вона ухвалила резолюцію, в якій «повну відповідальність» за напад 21 серпня було покладено на сирійський режим, і закликала до «покарання та кримінального переслідування всіх причетних» міжнародним трибуналом. – **Ред.**).

Комітет Сенату США із закордонних справ 3 вересня узгодив рішення, що санкціонує військову кампанію для покарання Дамаска за ймовірне застосування хімічної зброї. Цей дозвіл не передбачає наземної операції і встановлює граничний термін для будь-яких дій – до

90 днів.

Питання винесуть на голосування Конгресу після початку сесії 9 вересня

ЧАС ІНСПЕКЦІЙ ЗАКІНЧИВСЯ. ДО СИРІЙСЬКОГО ДИКТАТОРА СЛІД ПРОЯВИТИ СТІЛЬКИ САМО МИЛОСЕРДЯ, СКІЛЬКИ ВІН ПРОЯВИВ ДО СВОГО НАРОДУ

Перш ніж полетять ракети, Обама мусить дати Асадові останній шанс, тобто чіткий ультиматум: якнайшвидше здати всі хімічні боєприпаси. Час інспекцій закінчився. Якщо сирійський диктатор послухається, то й він, і його супротивники залишаться без зброї масового знищення – і перемога буде за Обамою. А якщо відмовиться, до нього слід проявити стільки само милосердя, скільки він проявив до свого народу. І якщо якась американська ракета поцілить у самого Асада, то й нехай. Винні будуть тільки він сам і його поплічники.

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Занепад Газпрому

Криза бізнес-моделі російського газового монополіста обмежує його можливості для просування політики Кремля за кордоном

Автор:
Стівен Бленк,
США

МАЛЮНОК: ІГОРЬ ЛУКЯНЧЕНКО

ПРО АВТОРА:
Стівен Дж. Бленк – *старший науковий співробітник Американської ради зовнішньої політики (Вашингтон), провідний спеціаліст у галузі глобальної енергетичної безпеки. Автор книжки «Російсько-китайські енергетичні відносини: Влада політики» (2006)*

Найбільша газова компанія РФ (і головний інструмент її внутрішньої та зовнішньої політики) зіткнулася нині із серйозними проблемами в Європі й Азії. Труднощі тамтешнього монополіста – невід'ємна частина його ролі як агента Російської держави. У такій патримоніальній і навіть клептократичній країні, як Росія, корпорація масштабів Газпрому за визначенням не може реагувати на ринкові зміни достатньо гнучко та швидко. У результаті вона поквапилася розкритикувати сланцевий газ як «бульбашку, що незабаром лусне», розширити потенціал свого проекту «Південний потік» (попри зменшення кількості європейських споживачів та їхній доступ до інших постачальників), знехтувати очікуваним арктичним бізнес-бумом, а також спізнитися з підписанням договорів зі східноазійськими державами.

Газпром існує передусім для задоволення політичних потреб Кремля, а не для бізнесу. Він є інструментом збільшення податкових надходжень для російського уряду і розширення його влади в країні та за кордоном. Тож багато в чому компанія нагадує середньовічного або ранньомодерного відкупника податків – прислужника царя, який дістає монопольне право на продаж тих чи інших сільськогосподарських продуктів, щоб наповнити скарбницю володаря й заробити власні статки. За таких обставин зовсім не дивно, що Газпром, подібно до цих відкупників, не може й не буде діяти за ринковими правилами, а намагатиметься ізолюватися або придушити динамічний ринок, граючи політичними м'язами. Наштовхуючись на спротив з боку начебто слабших гравців (наприклад, України), він вдається до жорсткої риторики, погроз, залякування та шантажу, що ще більше викликає опір.

ВІДСТУП ПО ВСІХ ФРОНТАХ

Останнім часом Газпром програв кілька судових справ у Європі, що коштувало йому великих коштів (найвідоміша з них за участю німецької компанії RWE). Водночас Єврокомісія розслідує його діяльність у зв'язку з численними порушеннями антимонопольних законів ЄС. Зараз регулюючі органи Євросоюзу готують офіційну претензію до російського постачальника блакитного палива, що може загрожувати йому штрафом до 10% річного виторгу (бл. €4-4,5 млрд).

Торік Норвегія випередила Росію як найбільший постачальник газу в Європейський Союз. Тенденції свідчать про загальне падіння споживання блакитного палива на континенті з огляду на зменшення попиту та розвиток енергоефективності. Зменшилася навіть європейська і світова торгівля скрапленим природним газом.

28 червня Азербайджан заявив, що транспортуватиме блакитне паливо в Європу через трансадріатичний трубопровід (TAP), що проходить через Туреччину, Грецію та Італію. Внаслідок цього Болгарія, Угорщина, Румунія і, можливо, Сербія є відкритими для «Південного потоку» – найбільшого проекту Газпрому в Південно-Східній Європі, однак, на думку деяких аналітиків, із часом азербайджанський газопровід не лише стане єдиною ефективною альтернативою «Південному потоку» для західнобалканських та центральноєвропейських країн, а й зможе переважити останній на терезах балканського газу.

У Східній Європі Газпром також виявився у скруті. Литва завзято зменшує кількість закупівель російського блакитного палива, а отже, і політичний вплив монополіста, за яким приховується вплив Кремля. Усі країни Балтії опираються цінам та практикам російської компанії вже протягом кількох років і планують найближчим часом досягти енергетичної незалежності від Білокам'яної. Німецьким компаніям RWE та EON, італійській Eni, а також Болгарії вдалося змусити Газпром знизити ціни для них. Корпорації інших держав чинитимуть так само, якщо вже не почали цього робити.

Труднощі Газпрому позначаються на російській політиці в Азії та в самій РФ і тісно взаємопов'язані між собою. Всередині країни компанія не без участі президента Владіміра Путіна втратила свою монополію на експорт газу у зв'язку з нещодавніми масштабними угодами Москви з Пекіном. «Роснефть» викупила ITERA, що колись була пов'язана з Газпромом, і планує подвоїти видобуток природного газу до 2020 року. Втрата монопольної позиції обмежує для нього можливості просування російської зовнішньої політики і свідчить про послаблення його влади всередині країни. З угод між «Роснефтью» і Китаєм також можна зробити висновок, що газовий договір із КНР укладено не було (хоча Газпром і стверджує, ніби схиляється до Азії – нової «обіцяної землі» для російської енергії та зовнішньої політики), попри неодноразові заяви про його неминучість.

Регулюючі органи Євросоюзу готують офіційну претензію до російського постачальника блакитного палива, що може загрожувати йому штрафом до **10%** річного виторгу (бл. **€4-4,5** млрд)

Тривають переговори щодо ведення спільного бізнесу з Японією, однак справжнього газового прориву не відбулося, а заплановані угоди стосуються «Роснефти». Тим часом процес підписання більшості енергетичних договорів із Південною Кореєю лишається загальмованим. Можливо, Газпром створить спеціальну компанію для контролю за видобутком скрапленого природного газу на Далекому Сході (із потенціалом 15 млн т), що має вийти на проектну потужність до 2016-го, однак він, поза сумнівом, відстає від своїх конкурентів у цьому регіоні. Ще з 2000 року компанія демонструвала впевнене небажання продавати газ на Далекому Сході, що допомогло його конкурентам здобути відповідну перевагу.

ГАЗПРОМ ІСНУЄ ПЕРЕДУСІМ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПОТРЕБ КРЕМЛЯ, А НЕ ДЛЯ БІЗНЕСУ

У рейтингу Financial Times Global 500 Газпром цього року опинився на 57-й сходинці проти 31-ї минулого, що, зокрема, пов'язано зі зниженням капіталізації компанії на 30,4% – **до $101,4 млрд**

Крім того, угоди, які Китай уклав із конкурентами Газпрому компаніями «Роснефть» і «Новатек», дають змогу останнім проводити активнішу діяльність в Арктиці, ще одному енергетичному кордоні Росії з китайськими та західними компаніями. Тим часом тамтешній демонстративний проект Газпрому – Штокманське родовище – було закрито. У вигращі виявилася

Росія отримала у першому півріччі на **$8,21 млрд** менше нафтогазових прибутків, ніж за аналогічний період 2012-го

насамперед «Роснефть». Сьогодні вона, очевидно, є першочерговим постачальником та експортером енергоресурсів із РФ для Далекого Сходу й Азії. З огляду на зростання значення цього регіону для російського ринку, ймовірно, посилиться й політична позиція компанії порівняно з її конкурентом, що нині переживає не найліпші часи. Звичайно, краща ситуація з фінансами та політично підкріплене керівництво Ігоря Сєчіна, близького соратника Путіна, дають чимало переваг «Роснефти» на противагу Газпрому **(див. *Тиждень* № 47/2012)**.

ЛАНЦЮГОВА РЕАКЦІЯ

Скрута Газпрому зумовлена його несприйнятливістю до ринкових сигналів. Відкриття сланцевого газу та поява скрапленого природного – це сектор енергетики, у якому Росія на багато років відстає від своїх конкурентів, тому Європа має тепер безліч постачальників, які можуть забезпечити її ним за реалістичнішими цінами (приміром, Катар та Алжир). За кілька років до них можуть приєднатися й Сполучені Штати, якщо американці таки почнуть експортувати сланцевий газ 2016-го. Як раніше, російська влада і Газпром не поспішають визнавати значення скрапленого природного та особливо сланцевого газу. Хоча Москва нині говорить про плани збільшення експорту скрапленого природного газу з Арктики і знайшла в себе великі поклади сланцевого, можливо, найбільші у світі, вона абсолютно не готова експлуатувати ці козирі.

За оцінками експертів, російська економіка входить у тривалу рецесію. Темпи зростання ВВП РФ у 2013 році становитимуть лише

2,2%

і до 2019-го не перевищать

3,3%

Революція сланцевого газу і подальше відкриття нових джерел енергії, наприклад гідрату метану та інших видів метанового газу, ставлять під сумнів здатність РФ у майбутньому експортувати енергоресурси за конкурентними цінами й домінувати на регіональних або міжнародних ринках. А нещодавнє рішення США стосовно дозволу на експорт скрапленого газу – серйозна потенційна загроза для інших експортерів на кшталт Росії.

ГАЗПРОМ І ЙОГО СПОНСОРИ МАЮТЬ ПРИСТОСУВАТИСЯ ДО ЗМІН НА ЕНЕРГЕТИЧНОМУ РИНКУ, ІНАКШЕ ОПИНЯТЬСЯ В ІЗОЛЯЦІЇ

Іноземні компанії вже зацікавилися бумом сланцевого газу в США. Mitsui, Mitsubishi й французька GDF Suez планують купити 16,6% акцій проекту з видобутку скрапленого газу в Гекберрі (штат Луїзіана). Перспектива експорту зі США та поступове формування справжнього світового газового ринку, незалежного від цін на нафту, є прямими загрозами для Росії, адже це може призвести до серйозного падіння цін на паливо в Європі та Азії, а отже, й прибутків «Роснефти» й Газпрому. Однак ці міжнародні тенденції лише посилюють внутрішню кризу останнього, пов'язану з його внутрішньою організацією, структурою та функціонуванням на користь кремлівської політики.

Деякі аналітики сьогодні відкрито кажуть про крах газового монополіста, а разом із ним і системи Путіна. Вочевидь, це означає, що серед усіх російських державних компаній Газпром є об'єктом найприскіпливішої уваги. Можливо, навіть управління цією компанією є зразком для інших, враховуючи, яке значення вона має для багатьох аспектів кремлівської політики. На практиці, як зазначає шведський економіст Андерс Аслунд, принцип управління Газпромом нагадує керівництво гангстерським синдикатом. Крім того, відомо чимало подробиць про зв'язки між російськими енергетичними компаніями, організованою злочинністю, політичними диверсіями та лобізмом, що простягаються від Балтії до Балкан, а подекуди й далі.

РФ аж ніяк не приховує того факту, що енергетична політика – це інструмент для забезпечення надійного впливу в Європі. Однак внутрішній розлад Газпрому зумовлений не лише його масштабною тіньовою діяльністю. Насправді ця діяльність – логічний наслідок структури і цілей компанії як російського державного відкупника податків. Унаслідок зменшення прибутків, падіння акцій, дедалі більшого браку мобільності Путін почав критикувати Газпром і обмежив його монополію. Якщо таке відбувається зі зразковою державною компанією, це тривожний сигнал для всієї системи. Мабуть, зарано списувати Газпром чи Путіна, але привід бити на сполох є. Як і решта корпорацій, що змушені адаптуватися до непередбачуваних, динамічних та глибоких змін, газовий монополіст і його спонсори мають пристосуватися, інакше опиняться в ізоляції.

В ОПАЛІ ПУТІНА. Голові правління Газпрому Алєксєю Міллєру доведеться поступитися своїми монопольними позиціями в російському енергетичному секторі на користь очільника «Роснефти» Ігоря Сєчіна

ФОТО: AP

Три способи ускладнити життя недружелюбній Росії

ФОТО: AP

Коли майже 14 років тому Владімір Путін уперше став президентом Росії, деякий час світ ще сподівався, що він хоча й не ліберал, але рухатиметься в прозахідному напрямку. Однак із початком санкт-петербурзького саміту Великої двадцятки (4–6 вересня) стає дедалі очевиднішим, що Путін відкрито прямує антизахідним курсом – чи то в міжнародній дипломатії стосовно Сирії, чи у внутрішніх питаннях, як-от ув'язнення лідерів опозиції або права сексуальних меншин. І справді, ворожість до Заходу стала фірмовим знаком його третього президентського терміну.

На щастя, вплив Путіна зменшується. Європейські країни, які залежали від російського газу, раніше були легкою мішенню для залякування. А тепер зниження енергоспоживання, нові газопроводи в обхід РФ, розробки родовищ сланцевого газу і нафти в інших країнах, поширення конкурентних правил ЄС на російських виробників енергії послабило його вплив **(див. стор 32)**.

Проте Росія все ще лишається серйозною силою, з якою слід рахуватися. Вона найбільший у світі виробник нафти і газу, має постійне місце в Раді Безпеки ООН й арсенал ядерної зброї. Заходу доводиться мати з нею справу в питаннях, що стосуються Сирії, Ірану, виведення військ з Афганістану, контролю за озброєннями і міжнародного тероризму. За винятком ситуації з Іраном, Кремль нечасто йшов на співпрацю. Достатньо згадати, як російський лідер постійно стає на захист злочинного режиму Башара Асада в Сирії. Це вимагає від Заходу жорсткішого підходу.

У минулому, коли континентальній Європі (особливо Німеччині та Італії) доводилося мати справу з Путіним, вона надто часто ставила ділові інтереси вище за демократичні принципи. Пізніше м'якотілість часто виявляли американці, але скасування Бараком Обамою запланованого саміту з ВВП стало дещо запізнілим підтвердженням жорсткішого курсу, який проявляється і з боку Німеччини, бо Анґелі Меркель уже набридли його штучки. Тож є надія на узгодженішу та рішучішу відповідь. Особливо перспективними для застосування тиску видаються три сфери.

ВОРОЖІСТЬ ДО ЗАХОДУ СТАЛА ФІРМОВИМ ЗНАКОМ ТРЕТЬОГО ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ТЕРМІНУ ВЛАДІМІРІА ПУТІНА

Перша – дуга країн уздовж кордонів РФ, де Путін має найбільший вплив через енергетику, торгівлю, засоби масової інформації та інтриги. На ці держави слід дивитися як на прифронтові, й опір російському тиску там має ключове значення. Наприклад, ВВП добровільно-примусово заганяє колишні радянські республіки до Митного та Євразійського союзів. Для більшості з них це невдала альтернатива ЄС. Європі слід наполегливо наближати до себе більш-менш підхожі країни, як-от Молдова. Але рівновага може виявитися нестійкою. Найбільший приз – Україну – зразком демократії не назвеш. Тому, якщо вона хоче підписати Угоду про асоціацію з ЄС у листопаді, як заплановано, спочатку має зробити крок до верховенства права. Опір російському тискові не означає зниження планки тих вимог, які передусім і роблять ЄС привабливим.

ПЕРЕГРАТИ КРЕМЛЬ

Друге вразливе місце – безпека. Привілейований статус Росії у відносинах з НАТО ґрунтувався на дружніх засадах. Тепер же, коли Путін заявляє, що Альянс – це його ворог, час діяти жорстко. Слід ловити російських шпигунів як у країнах НАТО, так і поза їхніми межами й вживати відповідних заходів щодо завербованих ними джерел.

І останнє – нудний, але важливий світ міжнародної бюрократії. ВВП зажив недоброї слави завдяки протидії роботі Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та іншим, які переймаються проблемами фальшування виборів, свободи слова і прав меншин. Росію не можна виключити з тих структур, але проти неї можна виступати рішучіше. І навіщо приймати Путіна в якісь нові організації? РФ подала заявку на членство в ОЕСР, «мозковому центрі» демократичних країн зі штаб-квартирою в Парижі. Ця структура пропонує потенційним членам тест на спільність поглядів. Очевидно, що путінська Росія провалить його з тріском.

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Тосканський рай для олігархів

Навала пострадянських мільйонерів рятує від кризи італійські курорти, водночас змінюючи їх традиційний колорит до невпізнанності й змушуючи місцевих жителів утікати через дорожнечу

Автор:
Ольга Токарюк,
Італія

Фото автора

Від третини до половини вілл у Форте-деї-Мармі належать нині вихідцям із РФ

Пишні пляжі, повітря з ароматом сосен, величні гори по той бік моря – курорт Форте-деї-Мармі, на перший погляд, такий самий, як і інші мальовничі міста на узбережжі Тоскани. Утім, після недовгої прогулянки центром в око впадає засилля бутиків високої моди – дивина як для провінційного містечка з восьмитисячним населенням, що переважно їздить велосипедами. Чи не кожна третя будівля в центрі – агенція з нерухомості, і саме там слід шукати пояснення цього парадоксу. Вітрини заліплені оголошеннями зі світлинами шикарних вілл, ціни на які сягають €10–15 млн, – російською мовою.

Колись Форте-деї-Мармі було улюбленим місцем відпочинку письменників Томаса Манна й Ґабріеле д'Аннунціо, потім ексклюзивним курортом для заможних італійських підприємців із Півночі. Нині на його пляжах дедалі частіше чути російську. Пострадянські мільйонери, наситившись французьким Лазуровим берегом та Смарагдовим узбережжям Сардинії, захопилися тихим затишком Тоскани.

Завдяки вихідцям із РФ щоліта населення Форте-деї-Мармі приростає на третину – і винятково VIP-персонами: сюди приїжджають політики, бізнесмени та зірки естради разом із дружинами, дітьми, тещами, няньками, водіями й охоронцями. Вони роблять закупівлі в бутиках, зупиняються в розкішних готелях і платять шалені гроші за вілли із садом та басейном. Більшість живе тут ціле літо, дехто навідується і в низький сезон. Преса пише, що частими гостями Форте-деї-Мармі є олігархи Абрамович та Деріпаска, родина покійного президента Єльцина, колишній мер Москви Лужков, тенісист Кафельніков, співаки Маліков та Ґазманов. Завсідниками Форте є й українські багатії – нещодавно свій день народження на курорті в компанії вітчизняних зірок шоубізнесу святкувала депутатка від ПР Ірина Бережна. Слід підкреслити, що росіянами італійці, з якими спілкувався ***Тиждень***, називають усіх вихідців із колишнього СРСР: працівник агенції нерухомості оцінює, що з кожних 10 «росіян» у Форте-деї-Мармі насправді двоє українців.

ГЕЛІКОПТЕР О ЧЕТВЕРТІЙ НОЧІ

«Путіна ще ніколи не було, але наближені до нього особи приїжджали, – перелічує зіркових гостей одного з готелів його працівниця Франческа Сарті. – А ще міністри, великі підприємці, очільники Газпрому. В розкішному готелі, переночувати в якому коштує від €500 до €1500, половина клієнтів – росіяни. Деякі знаменитості мешкають тут усі три літні місяці. «На тривалий період зупиняються здебільшого родини з дітьми. Якщо в них є нянька, то зазвичай ці сім'ї бронюють два суміжні номери сьют, а то й більше», – розповідає місцева італійка. Політики чи бізнесмени, приїхавши, зазвичай резервують цілий поверх – щоб поселити помічників та охорону.

У готелі зупиняються навіть ті багатії, котрі володіють нерухомістю у Форте-деї-Мармі – тоді, коли прибувають не в сезон, заради шопінгу, і не хочуть зайвий раз відчиняти віллу. Сарті пояснює це тим, що клієнти почуваються в готелі як удома, адже персонал готовий виконувати найменші заба-

ганки примхливих гостей зі Сходу. Згадує клієнта, який на світанку прокинувся з ідеєю полетіти в Мілан. Довелося терміново замовляти гелікоптер... Інший вирішив зробити сюрприз для дружини у стилі хіта Алли Пуґачової – заповнити трояндами (щоправда, білими) весь номер. Аби догодити гостям, під них підлаштували навіть стиль інтер'єрів готелю: змінили стриманий класичний на помпезний, котрий їм особливо до вподоби, – з оксамитом, червоним деревом, позолотою. У фойє красується гігантське золоте серце – на його тлі клієнти полюбляють фотографуватися.

РОСІЙСЬКІ ЛІКИ ВІД КРИЗИ

Пострадянські «віпи» геть не зважають на ціни й не шкодують грошей, а про їхню небачену щедрість у Форте-деї-Мармі ходять легенди. Італійська преса рясніє історіями про чеки в ресторанах на €10 тис., чайові офіціантам у півтори тисячі, а також про водія джипа, який «підрізав» мотоцикліста і на місці запропонував йому компенсацію – €4 тис. Місцева поліція була шокована, коли до неї звернувся росіянин із заявою про крадіжку гаманця – на запитання про суму готівки, котра там була, він не моргнувши оком відповів: €20 тис.

Чимало місцевих, особливо власників будинків, непогано заробили на «грошових мішках» зі Східної Європи: збувши житло тут, люди купували два, а то й три будинки в сусідніх містах. Форте-деї-Мармі – італійський лідер із продажів нерухомості: це єдине місто, де, попри кризу, вони постійно зростають. Преса пише, що від третини до половини тамтешніх вілл належать нині вихідцям із РФ. Утім, Крістіано Пуньяно, котрий разом із дружиною-росіянкою володіє агенцією нерухомості, запевняє, що більшість російських родин, які приїжджають упродовж літа (їх близько 500), винаймає маєтності. Ціна оренди може сягати €100 тис. і залежить від площі: «Квартири й будинки з невеликою прилеглою територією, де можна хіба припаркувати авто, геть непопулярні. Найбільше цікавляться віллами із садом, розміри якого вдвічі чи втричі більші за дім».

Після навали росіян ціни на купівлю нерухомості у Форте виросли до небес: нині квадратний метр житла в середньому коштує €10 тис. «Коли росіяни приїжджали перші рази й бачили будинок, який їм подобався, то казали агентам із нерухомості: «Я хочу його за будь-яку ціну». Агенція, яка продавала віллу за €2 млн, після цього піднімала ціну до трьох-чотирьох», – розповідає місцева жителька Марія Інес Річчі, власниця овочевої крамниці. Кілька років тому мер міста навіть хотів накласти заборону на придбання нерухомості іноземцями, однак, злякавшись відтоку російського капіталу, передумав. Саме вихідці з РФ нині рятують Форте-деї-Мармі від кризи, каже пані Марія, адже її співвітчизники, котрі раніше тут відпочивали, почали обирати дешевші місця.

КУЛЬТУРНИЙ ШОК

Однак багато жителів тосканського курортного містечка сприйняли нашестя багатіїв із Росії як руйнівне цунамі. Дрібні підприємці, котрі є невід'ємною складовою італійських містечок, здають позиції: закриваються сімейні пекарні, крамниці м'ясників, винарні, старі кінотеатри. Винаймачі не можуть дозволити собі оплачувати оренду, яка постійно дорожчає і вже досягла €80–100 тис. за рік. Такі витрати під силу хіба великим торговельним маркам, чиї бутики виростають на місці збанкрутілих крамничок, посеред літа пропонуючи гостям із холодних країв придбати шуби та хутряні шапки. Замість традиційних траторій відчиняються шикарні ресторани, ціни в яких видаються італійцям кусючими. «Для нормальних людей Форте-деї-Мармі стає задорогим. Але для багатіїв – це статусне місце», – каже агент із нерухомості. За статистикою, щороку звідси виїжджає 100 жителів – це переважно молоді люди, котрі зневірилися коли-небудь придбати житло в рідному місті.

Навала росіян стала ще й культурним шоком для італійського курорту. Місцеві не можуть збагнути дивних смаків мільйонерів, котрі вибудовують свої вілли у формі триповерхових весільних тортів, а до басейнів прикручують крани з горілкою. Письменник Фабіо Дженовезі у книжці «Морте-деї-Мармі» (гра слів: morte означає смерть) розмірковує про те, як змінились уявлення жителів цього тосканського містечка, де колись збирались італійські комуністи й існувала певна симпатія до СРСР: «Ми й незчулися, як прибули росіяни. Ніхто не розповідав нам про пострадянських скоробагатьків, газових та нафтових магнатів. Доти росіяни бачилися нам гордим і скромним народом, цілковито відданим спільній ідеї – чи то подарувати світові соціалістичний рай, а чи поховати його під ядерними бомбами». Натомість італійці побачили російських нуворишів, часто нездатних похвалитися добрими манерами, головною цінністю для яких є безмірне споживацтво. Місцева еліта й преса гірко жартують: якщо так піде й далі, то Форте-деї-Мармі доведеться перейменувати на Приморську Москву. Утім, як зазначає Дженовезі, проблема не лише у приїжджих багатіях, а й у самих італійцях, котрі без зайвих питань продали пострадянським олігархам неповторний провінційний колорит свого міста.

ПРИМАНКИ ДЛЯ БАГАТІЇВ. Дорогі бутики у Форте-деї-Мармі не в сезон практично порожні

БАГАТО ЖИТЕЛІВ ТОСКАНСЬКОГО КУРОРТНОГО МІСТЕЧКА СПРИЙНЯЛИ НАШЕСТЯ БАГАТІЇВ ІЗ РОСІЇ ЯК РУЙНІВНЕ ЦУНАМІ

Із навалою росіян купівля нерухомості у Форте неймовірно подорожчала: квадратний метр житла в середньому коштує

€10 тис.

Із кожних

10

«росіян» у Форте-деї-Мармі насправді двоє українців

У пошуках життя заради себе

Автор:
Євген Синиця

Словосполучення «відпочинок за містом» у сучасної людини викликає доволі різноманітні асоціації, та на першому місці, ризикнемо припустити, буде образ заміського маєтку, дачі чи хатинки на селі або ж – для осіб зі статками, вищими за середні, – вілли «класу люкс». Традиції забезпечувати сезон відпусток заміською нерухомістю не одна тисяча років, тож пропонуємо невеличкий екскурс в історію дачного руху.

БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ДАЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Заміський відпочинок без жодних перебільшень слід вважати одним із виявів цивілізаційного рівня розвитку суспільства. Потреби змінювати середовище для «диких варварів» просто не існувало, їхній спосіб життя й без того був досить пасторальним. Лише з постанням урбаністичних центрів тогочасні міщани, а радше їхня верхівка відчули бажання бодай на деякий час полишати гамірні та суєтні міста заради спокою та відпочинку на лоні природи.

Приклад такої «дачі» відомий ще в найдавнішому європейському цивілізаційному осередку. Йдеться про археологічну пам'ятку середини II тис. до н. е. Агіа-Тріада, що на південному узбережжі Криту. Мінойська цивілізація асоціюється насампе-

Історія заміських маєтків для відпочинку

СІЛЬСЬКА ВІЛЛА. Заміські маєтки заможних давніх римлян були насамперед осередками їхніх земельних латифундій

ред із величними палацовими комплексами (Кносс, Фест, Малія тощо). Проте Агіа-Тріада, що міститься лише за 4 км від Фесту, зовсім не така. Невеличке містечко на березі мальовничої бухти, центральне місце в якому посідає «палац у мініатюрі»: кілька парадних кімнат, житлові приміщення та призначена для їх обслуговування інфраструктура. На думку більшості дослідників, Агіа-Тріада була літньою резиденцією володарів Фесту та їхнього найближчого оточення. Централізовані водогін і каналізація, досконала система освітлення та вентиляції, парадні приміщення, у яких не соромно прийняти будь-якого високого гостя, під рукою архів із необхідними документами, поруч комори з припасами на будь-який смак. А ще чудовий краєвид, морський бриз, сонливий спокій розпеченого на сонці приморського містечка.

Щоправда, перебування у «віллі на морі» навряд чи було для цих володарів повноцінною відпусткою. Річ у тім, що добробут мінойців багато в чому залежав від морської торгівлі, а навігація в ті часи відбувалася лише влітку (нехай і тривалому середземноморському, від квітня до жовтня). Агіа-Тріада, вочевидь, була головними південними морськими воротами мінойського Криту й забезпечувала товарообмін із самим Єгиптом. Тож переїзд із відносно віддаленого від узбережжя Фесту до портової Агіа-Тріади був ще й «службовою необхідністю», а вакаційне дозвілля доводилося час від часу переривати задля вирядження або зустрічі чергового каравану кораблів.

Засади античної цивілізації багато в чому відрізнялися від попередньої мінойської. Утім, літнього відпочинку це стосувалося мало, адже на теплий період припадав пік активності тогочасної людності. Та ще й саме поняття «за містом» було доволі умовним. Для більшості античних полісів сільськогосподарська територія (хора) обмежувалася радіусом 7–10 км від власне міста, і будувати заміський маєток просто не було сенсу: потенційна «дача» була на відстані години-півтори неспішної пішої ходи від міської садиби.

Винятки, звісно, траплялися. Однак заміського відпочинку вони не стосувалися. Повноцінні заміські будинки зводили там, де існувала небезпека раптового нападу ворогів. Обов'язковим елементом цих «дач» була вежа, у якій господарі маєтку мали змогу забарикадуватися й дочекатися допомоги з міста. Саме такі укріплені заміські садиби, приміром, були притаманні «дальній хорі» Херсонесу Таврійського, адже херсонесити мали не надто хороші стосунки не лише з варварами (скіфами, таврами, сарматами), а й з іншими кримськими еллінами, насамперед підданими Боспорського царства.

Для більшості античних полісів сільськогосподарська територія (хора) обмежувалася радіусом

7–10 км

від власне міста, і будувати заміський маєток просто не було сенсу

САДИБИ ГОРДИХ КВІРІТІВ

Дещо відмінно від еллінської розвивалася «дачна культура» в римлян. Не можна сказати, що ставлення до земельних угідь у них істотно різнилося, однак помітно іншим був спосіб опанування простору. Елліни були такими собі десантниками: вони виводили свої апойкії (дослівно «виселки») на доволі віддалені від метрополії території, надаючи перевагу вільним зонам, де практично не було аборигенів.

Натомість римляни практикували системний підхід, підкорюючи спочатку осередки найближчих сусідів, згодом сусідів уже підкорених сусідів. Традиційним пунктом мирної угоди, що закріплювала підлеглий статус чергових завойованих, була конфіскація на користь громади Вічного міста від третини до двох третин земельного фонду переможених. Із цих конфіскованих земель нарізали ділянки для громадян, які потребували поліпшення статків. Якщо врахувати те, що на III століття до н. е. під владою римлян опинилася вже практично вся Італія, то такий маєток міг міститися за кілька сотень кілометрів від Рима. Звісно, римський колоніст мав змогу оселитися в місті, від мешканців якого «відрізали» відведений для нього наділ, але на практиці частіше будували домівку безпосередньо на власній (точніше, наданій у користування громадою Рима) землі. Й безпечніше, й комфортніше, принаймні психологічно, й статусніше: мовляв, гордий квірит (як називали самі себе римляни) ›

ПОЕТАМ ЗОЛОТОЇ ДОБИ РИМСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ МИ ЗАВДЯЧУЄМО ОБРАЗОМ VILLA RUSTICA – ЗАМІСЬКОГО МАЄТКУ – ЯК ОСЕРЕДКУ ДУШЕВНОГО СПОКОЮ ТА ВІДПОЧИНКУ

не має нічого спільного з жалюгідними тубільцями-перігрінами.

При цьому справжньою домівкою для римлянина-колоніста республіканських часів залишалася родова садиба в межах міста Рима або на території його найближчих околиць. Час від часу він туди навідувався, щоб виконати громадянські обов'язки, вирішити судові справи, взяти участь у релігійних відправах, просто провідати родичів. Утім, такі «колоніальні володіння» для більшості римлян були зовсім не зоною відпочинку, а місцями важкої праці, щоб прогодувати родину.

Інша річ – відносно незначна кількість дуже заможних квіритів, які правдами й неправдами скуповували земельні ділянки і створювали латифундії (великі маєтки, орієнтовані на промислове виробництво сільськогосподарської продукції). Робітниками в латифундіях – від свинопаса до керуючого – були здебільшого раби, а господар тільки іноді інспектував майно та перевіряв бухгалтерську звітність. Тож лишалося чимало часу для того, щоб милуватися природою, смакувати овочами з власної грядки та молодим вином зі свого виноградника й навіть описувати всі ці принади сільського життя у вишуканих віршах. Пасторальні мотиви є доволі стійкими у творчості більшості поетів Золотої доби римської літератури, що припало на рубіж ер. Саме їм ми завдячуємо образом villa rustica – заміського маєтку – як осередку душевного спокою та відпочинку. Чи варто казати, що майже всі ці митці були якщо не латифундистами, то принаймні великими землевласниками?

ІМПЕРАТОРСЬКИЙ «ДАУНШИФТІНГ»

Видатний реформатор Діоклетіан, який правив Римською імперією у 284–305 роках, був системною людиною у всьому, тож і до «пенсії» готувався заздалегідь та надзвичайно ґрунтовно. Більшу частину свого перебування на посаді августа він мешкав у Нікомедії (теперішній Ізмір у Туреччині). Однак майже відразу після складення повноважень свідомо покинув тодішню столицю східної частини імперії. Втомлена літня людина бажала спокою, який навряд чи був можливий поблизу трону новоспеченого августа. Пенсійний «елізіум» для імператора у відставці був побудований в останні роки його правління на березі Адріатики у рідній Далмації. Неподалік славетного торгового міста Салона (сучасний Солін, Хорватія) було зведено палац, що, по суті, був цілим містом із власним причалом, необхідною інфраструктурою, численними господарськими приміщеннями й, зрозуміло, вишуканими парадними покоями. Усі ці принади оточував потужний фортечний мур, тож усамітненого колишнього правителя без його бажання ніхто не мав змоги потурбувати. А навколо палацу розкинулися пишні сади-городи. Оцінити широту розмаху імператора-пенсіонера можна й зараз, споруди (щоправда, сильно перебудовані протягом Середньовіччя) становлять історичний центр сучасного Спліта (Хорватія).

Певна революція в «дачній справі» відбулася вже у

XIX

столітті, коли звичка проводити літо за містом перестала бути прерогативою лише дуже заможних людей

Пікантна деталь: у Римі часів Діоклетіана особисті потреби монарха та його двору фінансувалися не просто окремим рядком у бюджеті, а спеціальною імператорською скарбницею – фіском. Дохідна частина останнього формувалася з податків і зборів із маєтностей, власником яких вважався сам імператор (заради справедливості слід зазначити, що подекуди таким майном були цілі провінції). Однак при цьому фіск не був державною казною, інші потреби обслуговувала сенатська скарбниця – ерарій. Тож «пенсійне забезпечення» Діоклетіана було, власне, його особистою справою, а «держдачу» під Салоною будували без жодної шкоди іншим об'єктам державного значення. Навіть земельна ділянка, на якій зводили маєток, була належним чином викуплена з державного земельного фонду на ім'я громадянина Гая Аврелія Валерія Діоклетіана.

ЕЛІЗІУМ ІМПЕРАТОРА. Заміський палац римського правителя-реформатора Діоклетіана був ідеальним місцем для усамітнення на лоні природи після відходу від державних справ

Імператор-пенсіонер втомився від політики, але не від життя. Тож у Салоні його діяльна натура розкрилася з геть несподіваного боку: Діоклетіан власноруч порався на грядках, причому і в цьому занятті його не полишав дух реформаторства. Він експериментував у галузі, яка сучасною термінологією називається селекцією. Наполегливість і системність дали йому змогу й на цій ниві досягти неабияких успіхів. Широковідомий анекдот про імператора-городника. Утім, тут не обійтися без преамбули щодо політичного контексту.

Йшлося вже про те, що після відставки Діоклетіана його спадкоємці заходилися з'ясовувати стосунки між собою. Імператор-пенсіонер послідовно відхиляв

усі спроби зробити його арбітром у цих чварах, але влітку 308 року таки згодився покинути «дачу» заради неблизької подорожі до прикордонного містечка Карнунтум на Дунаї (нині австрійське селище Петронелль-Карнунтум приблизно на середині шляху від Братислави до Відня). Тут на таку собі узгоджувальну раду зібралися всі більшменш легітимні тогочасні імператори (їх було чотири) й ще один імператор-пенсіонер Максиміан.

Старші з діючих імператорів намагалися вмовити Діоклетіана повернутися до влади зі статусом «старшого серед августів», щоб він особистим авторитетом змусив решту дотримуватися правил гри тетрархії. І почули від нього у відповідь: «Якби ви бачили овочі, які я виростив власноруч у Салоні, то самі б сказали, що мені в жодному разі не слід цього робити».

«Почесний пенсіонер всеімперського значення» повернувся до Салони й тихо спочив три роки потому. «Дача» ж його пережила і саму Римську імперію, і бурхливе Середньовіччя, і всі балканські негаразди Нового та Новітнього часів, а нині є однією з перлин списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

ВІЛЛА НА МОРІ. Залишки літньої резиденції володарів Фесту в Агіа-Тріаді на критському узбережжі

ЩАСЛИВЕ НЕРОБСТВО?

Протягом Середньовіччя культура заміських маєтків як місць відпочинку животіла хіба що у «скалці» Римської імперії, яку ми тепер називаємо Візантією. Зрозуміло, що відпочинок на цих віллах був привілеєм вершків суспільства, та й рекреаційна функція таких садиб залишалася вторинною, головним їхнім призначенням було, як і раніше, отримання прибутків із ланів, садів та городів. У решті Європи, з огляду на панування надзвичайної «простоти звичаїв», головним трендом стали замки, основною вимогою до яких була неприступність, але аж ніяк не мальовничість самої споруди та околиць. Ну а про рівень комфорту тих будівель годі й казати. Тож про якийсь спочинок душі на лоні природи навряд чи йшлося.

Ситуація поволі ставала іншою зі зміною доволі сумної, сповненої есхатологічних очікувань середньовічної культури на ренесансну. Розуміння життя по цей бік виключно як перебування в юдолі скорботи поступалося іншому світобаченню. Саме в часи Відродження нерухомість за межами міста перестає бути прерогативою лише аристократів, маєтки придбає нобілітет із купців та заможних ремісників.

ПРОТЯГОМ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ КУЛЬТУРА ЗАМІСЬКИХ МАЄТКІВ ЯК МІСЦЬ ВІДПОЧИНКУ ЖИВОТІЛА ХІБА ЩО У «СКАЛЦІ» РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ, ЯКУ МИ ТЕПЕР НАЗИВАЄМО ВІЗАНТІЄЮ

Щоправда, ранньомодерна буржуазія, як і раніше, розглядала такі придбання насамперед як джерело прибутків. Однак поряд із цим у ренесансній, а згодом барочній літературі дедалі частіше мерехтять мотиви, схожі на буколічні пасажі римських поетів: краса краєвиду, гастрономічні радості від власної городини та садка, зрештою, душевний спокій, досяжний нібито тільки далеко від міста.

Певна революція в «дачній справі» відбулася вже у XIX столітті, коли звичка проводити літо за містом перестала бути прерогативою лише дуже заможних людей. Заміський маєток було вже необов'язково купувати, а достатньо лише винайняти на сезон. Тож новоявлений середній клас широко користувався такою орендою, а відправлення родини на дачу стало чи не ознакою гарного тону.

Доволі цікавою є й еволюція в самому розумінні відпочинку на дачі. «Щасливе неробство» доволі швидко приїлося життєво активній публіці, яка становила абсолютну більшість дачників. Тож настанова «Найкращий відпочинок – зміна занять!» хутко втілювалася в життя. Дачники приохочуються до агрокультури, власноруч плекаючи клумби, грядки та садочки. Як тут не згадати піонера цього руху імператора-пенсіонера Діоклетіана!

В умовах радянської дійсності «спортивне» городництво на дачах доволі швидко перетворилося чи не на повноцінне сільськогосподарське виробництво, причому включно з переробним циклом.

Прикметно, що за першої-ліпшої нагоди вітчизняний дачник намагався з неповноправного орендаря перетворитися на повноцінного власника ділянки. Цікавою є й еволюція дачних будівель, що чи не в деталях повторювала історичний еволюційний шлях: халабуди для збереження реманенту поволі замінювалися на невеличкі будиночки, а ті ставали повноцінними домівками з максимально можливим рівнем комфорту. Тож сучасний заміський маєток середнього українця за якихось кілька десятків років знову став ідеалом осередку для відпочинку в єднанні з природою, що історично складався кілька тисячоліть.

Упорядкований етнохаос

Вокаліст формації «ДахаБраха» Марко Галаневич про низький рівень музичних смаків в Україні та постмодерністський фольклор

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

Записав **Богдан Буткевич**

Найбільш яскраво-авангардним і оригінальним явищем української музики останніх років можна сміливо назвати world music-формацію «ДахаБраха». Заснована 2004-го в стінах театру «Дах», ця команда за майже 10 років своєї творчої діяльності стала популярною в світі: останніми роками відвідала майже всі провідні етнофестивалі Європи, дала чимало концертів за кордоном. На жаль, як це часто буває, в Україні «ДахаБраха» відома хай і не зовсім вузькому колу слухачів, але більшість людей ніколи не чула цієї назви, адже колектив не вписується в убогий канон нашого шоу-бізнесу. Напередодні фестивалю сучасного мистецтва Гогольfest, який незабаром відбудеться в Києві і в якому команда традиційно візьме участь, ***Тиждень*** спіймав її вокаліста Марка Галаневича в короткому проміжку між гастролями для відвертої бесіди.

«ДахаБраха» почалася з театру. Влад Троїцький (засновник і художній керівник «Даху». – **Ред.**) хотів робити авангардні експерименти з українським фольклором і запустив цикл відповідних вистав, для яких потребував музичного супроводу. А ще він завжди був дуже спантеличений тим, що наші митці з різних «цехів» один з одним фактично не спілкуються, тож вирішив започатковувати в «Даху» такі собі салонні вечорниці. Почали приходити люди, отак я і познайомився з дівчатами, які тоді співали в гурті «Кралиця». Вони були професійними фольклористами, з дитинства займалися вокалом і мали вже на той момент чудову пісенну базу.

Як театральні люди, приділяємо велику увагу своєму стилю. Із самого початку було зрозуміло, що ми не можемо грати в національних костюмах хоча б тому, що не виконуємо, зрештою, автентичної фольклорної музики. Ми назвали свій стиль «етнохаос» і зрозуміли, що рухається він у загальносвітовому річищі world music. Отже, і вбрання мало бути відповідним. Узяти ті самі шапки, які стали фішкою зовнішнього вигляду команди: все почалося з пропозиції нашої актриси Тетяни Василенко їх надягти. Цікаво, що ми довго шукали, в якій же традиції є подібні жіночі головні убори, і ніде їх не знайшли. Хіба що в Болгарії іноді використовують чимось схожі, та й то вони виключно чоловічі, й носять їх тільки в певні свята.

Ми майже не витрачаємо грошей на власний піар чи промоцію. Хай це наївно, але вважаємо, що успіх і відомість мають прийти самі. Не бачимо жодного сенсу нав'язуватися людям із кожного білборда. Пропагуємо себе своєю прямою діяльністю – музикою. От за останні півроку об'їздили з концертами всю Європу, та й Канаду охопили. Після виступу на Гогольfesti поїдемо в місячне турне Сполученими Штатами. Це стало можливим багато в чому через нашу участь у великому презентаційному фесті WOMAX, який торік відбувся в Греції. Туди можуть подавати заявки будь-які гурти, що працюють у жанрі world music, але відбір там дуже складний. Цей музичний форум розрахований не так на глядачів, як на промоутерів та продюсерів, вони там придивляються до нових команд і виконавців. Узагалі, якщо твоя музика нецікава, то хоч що роби, ти не станеш затребуваним. Або потрібно бути попсовиком, у якого тупо вкладають шалені гроші, та й це вже не є гарантією. Адже попса в усьому світі однакова – створюєш формат, вкладаєш і «відбиваєш» кошти. А якраз етнічна музика завжди самобутня й оригінальна в кожного народу.

Намагаємося переживати всі свої композиції разом зі слухачами. Звісно, прагнемо й веселити людей, тому закінчуємо концерти швидкими енергійними композиціями. Але при цьому завжди граємо й повільні, драматичні, атмосферні речі, зокрема написані для вистав. Наша головна мета – це не вразити слухачів своїм виконанням, адже ми й не вважаємо себе віртуозами, та й музика не спорт. Ми хочемо за допомогою звуків створювати певні візуальні образи в головах людей і емоційні переживання. Головне – повністю відкритись публіці, щоб вона потім відкрилася нам і щоб після концерту ми розсталися друзями.

Швидше ми виступатимемо на Дні міста в Стокгольмі, ніж у середньостатистичному українському населеному пункті. Адже в Україні дуже суворий формат шоу-бізнесу, в тому сенсі, що все проплачено для своїх. Оскільки «ДахаБрахи» немає на телебаченні, для більшості людей нас також не існує. Звичайно, інтернет створює ще один досить важливий медіа-простір, проте український масовий глядач усе-таки орієнтується на телевізійні смаки. Цьогоріч на величезному іспанському фестивалі Ethnosur місцева молодь співала пісень разом із нами. Думаю, вони якраз вивчили наші тексти за допомогою всесвітньої мережі.

Наші співвітчизники в основній масі мають дуже низький рівень музичних смаків. Усе це історично зумовлено, звичайно. Здавалось би, «ДахаБраха» насамперед ґрунтується на українській фольклорній традиції, хай вона не настільки проста й очевидна в нашій інтерпретації. Але, хоч як це прикро, більшості потрібне щось простіше. Пам'ятаю, як ми грали вперше в Португалії на фестивалі MED у містечку Лоулé: заздалегідь раділи, мовляв, там багато українців, приємно буде грати для своїх. І справді, на концерті вони зайняли перші три ряди, але, почавши грати, ми побачили в їхніх очах повне нерозуміння. Апофеозом стало коли якийсь вусатий дядько заволав: «Калінку-малінку давай!» Я йому, звичайно, крикнув у відповідь: «Ви точно з України?» Але цей випадок прекрасно показує, що навіть за кордоном нашим людям усе ще ближчими залишаються навіяні довгими роками пропаганди симулякри і сприймати щось нове вони просто не готові.

Україні конче потрібна різнобарвність у всіх сферах, варіативність. Наші здобутки народної культури треба переосмислювати, актуалізувати. Власне, «ДахаБраха» як постмодерністський гурт і намагається бабусиним пісням давати нове дихання. Враховуйте, що автентичний фольклор дуже тісно прив'язаний до якихось конкретних дій або свят – жнив, Різдва, Івана Купала тощо. Обряди зникають – зникають пісні, відмирає цілий пласт культури. А коли ви цю бабусю витягнете на сцену, то в неї затиснеться все, що тільки може, і живої автентики не почуєте однаково.

Українська культура набагато органічніша, коли вона твориться українською мовою. Російськомовна українська культура завжди залишатиметься периферією сусідньої країни. Особливо, коли це стосується літератури. Тому мені досить сумнівними здаються тези деяких наших сучасних письменників, котрі пишуть російською, про те, що, мовляв, жодної різниці нема та й узагалі вони так відчувають, але від того не стають менш українськими. Але як кого їх сприйматиме світ? Можна, звісно, як Кіра Муратова, вважати себе космополітом, громадянином планети. Ми, власне, всі є землянами. Але для «ДахаБрахи» передусім важливо лишатися українцями, бо ми хочемо своєю творчістю підіймати самооцінку й дух наших людей.

У Європі публіка набагато відкритіша. Люди приїздять на фестиваль чи концерт уже позитивно зарядженими, вони хочуть насолоджуватись музикою та спілкуванням. А українці можуть «відпустити себе» лише коли добре нап'ються. Ми дуже закомплексовані, не віримо в себе, готові слухати чуже тільки тому, що воно з Москви чи Америки. Це в широкому сенсі суспільна проблема, не тільки музична. На жаль, ми надто довго були рабами, і стати вільними відразу ніяк не виходить. Нині ми досягли хіба рівня звільнених рабів. Щоб змінити цю ситуацію, потрібні покоління, та й то якщо рухатись у правильному напрямку.

ДИСКОГРАФІЯ ГУРТУ «ДАХАБРАХА»

«На добраніч», 2006

«Ягудки», 2007

«На межі», 2009

«Light», 2010

«Хмелева Project» (спільно з гуртом PortMone), 2012

«ДахаБраха» хоче жити і працювати в Україні. Хоч би як це пафосно прозвучало (а правдиві слова завжди звучать пафосно), тут наша земля, наші родини, вся ментальна й духовна сила, від якої ми підживлюємось і творимо. Я ніколи не бачив дуже щасливих емігрантів. У них може бути достаток, нормальна соціалізація, але... Мені здається, що людина все-таки найпродуктивніше працює на рідній землі. Коли є можливість, треба докладати максимум зусиль, щоб тобі й твоїм дітям добре жилося тут.

ФОТО: ВАДИМ КУЛИКОВ

Серця чотирьох

5 вересня зі столичного кінотеатру «Київ» розпочинається український тур міні-фестивалю «Вечори в Карлових Варах». Це ретроспекція з чотирьох стрічок, які були представлені в межах Карловарського кінофестивалю протягом 50 років. Фестивальна добірка хоч і є дещо притягнутою за вуха, проте показує кіно в усіх його проявах – від краси мистецтва, що надихає, до повного морального занепаду людини. У хронологічному порядку першим фільмом стоїть класична робота Мілоша Формана «Відрив» 1971 року **(фото 1)**. На відміну від інших стрічок ретроспективи її не було на провідному чеському кінофестивалі, але режисер 1997-го отримав у Карлових Варах приз за внесок у кіномистецтво. Ось так хитро глядачеві дають можливість переглянути нерезісчний фільм, знятий Форманом у період, коли він тільки-но втік до Сполучених Штатів із соціалістичної Чехословаччини. «Відривом», замовленим режисерові компанією Universal, він дебютував у Голлівуді не надто вдало, бо збори виявилися мінімальними, але то було його перше слово, до того ж дуже дошкульне, відверте та чесне. Форман чех, й із цього випливали виразно присутня в ньому власне чеська риса всюдисущого іронічного ставлення до життя і не менш очевидний брак розуміння специфіки американського кіно. Він зробив для США фільм про американців за виробничими, стилістичними і ритмічними правилами європейця. Тож втеча героїні з респектабельної родини в хащі хіпізму була сприйнята в Штатах негативно. Втім, у Європі стрічка мала великий успіх, як фестивальний (Гран-прі журі Каннського кі-

1

2

3

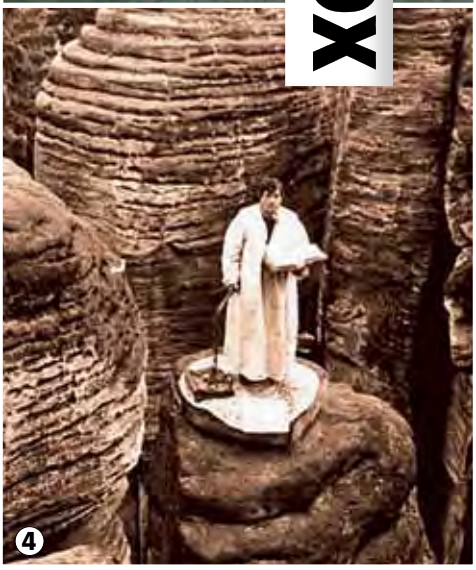

4

Аматорські граблі

Щорічна виставка художньої студії «Антресоля» відкривається вже вшосте. У межах проекту «Граблі» молоді художники – студенти й випускники Києво-Могилянської академії – представляють нові роботи, а також найкраще із «золотого фонду» студії. У стінах Галереї мистецтв ім. Олени Замостян уже з'являлися графіка й колаж, а цього року виставлено близько півсотні живописних робіт, створених різними поколіннями антресолівців.

«Антресолю» можна вважати аматорським проектом, адже студійці здобувають у НаУКМА освіту соціологів, біологів і програмістів, і аж ніяк не кожен пройшов бодай художні курси, перед тим як взятися тут за пензлик. А втім, де закінчується аматорство й починається професіоналізм? Студія, яка нещодавно відзначила десятиліття, традиційно реалізує від трьох до п'яти мистецьких проек-

нофестивалю), так і касовий (була у прокаті в 11 європейських країнах). У цьому сенсі вона зовсім відмінна від фільму співвітчизника Формана Яна Шванкмаєра, який також присутній у добірці «Вечорів...»: «Фауст» – це не прокатне кіно і взагалі не жанрове, це сюрреалістичне поєднання форм, способів візуалізації та інтерпретацій драми Крістіана Дітріха Ґраббе «Дон Жуан і Фауст» та двох класичних трагедій, як-от «Трагічне життя доктора Фауста» Крістофера Марлоу й «Фауст» Ґете. Але то не є повною мірою екранізація – взяті лише елементи частин і вписані в дуже своєрідне анімаційно-ляльково-художнє середовище, утім, достатньо сприятливе для розуміння настільки, щоб фільм Шванкмаєра став справді культовим **(фото 4)**. У Карлових Варах він отримав спеціальний приз журі, а в Україні на той час його із захопленням переглядали на піратських касетах інтелектуали. Зовсім інша за формою наступна стрічка мініфестивалю – «Амелі» Жана-П'єра Жене **(фото 3)**. За багатьма рейтингами вона належить до сотні найкращих фільмів усіх часів, є чистим і, що вкрай рідко буває, всім доступним витвором мистецтва. Проте зовсім не простим. Фільм надскладний за виробництвом, бо охоплює тисячі деталей, кожна з яких відіграє свою роль і кожну з яких вставив сам режисер (Жене приніс на знімальний майданчик безліч речей із власного дому, а збирав він їх кілька десятиліть). Гномики, дзвіночки, ключики, журнали, годинники, ложечки, підсвічники, коробочки, фотографії – усі вони як окремий актор, зі своїм голосом, сенсом і крупним планом. А ще «Амелі» – це добра, зворушлива, неймовірна, заплутана, математично вирахувана і романтизмом приправлена історія людських доль, що рухаються і поєднуються за незбагненною системою дівчини Амелі Пулен, втілення якої на екрані відкрило світові прекрасну актрису Одрі Тату. «Амелі» отримала понад сотню різноманітних призів (зокрема, головний приз Карлових Вар «Кришталевий глобус»), заробила близько $200 млн лише в прокаті (за бюджету $13 млн) й ознаменувала правильність вибраного шляху Жене, який перед цим розірвав багаторічний творчий союз зі своїм «темним генієм» Марком Каро. «Велика краса» Паоло Соррентіно, четверта стрічка «Вечорів...», – своєрідна антитеза «Амелі», її зворотний бік: якщо в Жене йшлося про красу душі в декораціях побутового жахіття, то Соррентіно показує красу форми, за якою душевна порожнеча **(фото 2)**. Герой стрічки, яка підсумовує гедоністичний і декадентський способи життя людей вищого світу, – відомий 65-річний письменник. Він молодиться і дорого вдягається, має впевнений вигляд, але розуміє, що вже багато чого не може зробити з того, на що був здатний раніше. Усі ці безкінечні вечірки з дамами, які хочуть молодих чоловіків і хапаються за будь-який екстрим, усі ці чоловіки, які й у 80 тягнуться до сексапільних старлеток... Випивка, кокаїн, радикальні перформанси, секс, ботокс і ніякого рок-н-ролу – суцільні поп, дискотека і свято життя без турбот. І все це відбувається в центрі старого світу – в Римі. «Моє життя, – каже герой, – ніщо». Таким чином Соррентіно ніби приймає естафету від Федеріко Фелліні з його «Солодким життям»... Та, незважаючи на сарказм у назві, «Велика краса» – красиве кіно, варте перегляду на великому екрані.

тів щороку, в її портфоліо – оформлення простору для творчих вечорів Юрія Андруховича та Сергія Жадана, таких фестивалів, як «АртПоле» й харківський «Акумулятор». Кілька випускників «Антресолі» тепер вчаться в мистецьких школах за кордоном, дехто вже втілив не один персональний проект. «Така студія – дуже цінний освітній експеримент, – розповідає її випускниця, а нині вільна художниця Марія Павленко. – Фіксована академічна програма в Україні вбиває будь-які творчі зародки, тому освіта, потрібна художникові, має бути у форматі liberal arts, щоб він обирав напрям розвитку самостійно». Неможливо говорити про професійність, вважає Марія, коли немає її об'єктивних показників: справжнє мистецтво – це експеримент, у якому художник виходить за межі того, що вже було створено, і вважається професійним, а отже, зміщується в бік аматорства. А для «Антресолі» експеримент – то фірмовий стиль. Тут кожен митець нерідко виражає свій освітній досвід. Одна з авторок цьогорічних «Грабель» Галя Осадча, програміст за фахом, стверджує, що не перекладає математичні формули на полотно зумисне – змістовні алгоритми виникають самі собою. В картинах еколога Юлії Огаренко людське життя розчиняється в таємничому спокої стихій, а культуролог Маша Кінович обіграє концепції ідентичності й трансценденції. Нинішні «Граблі» дістають схвальні відгуки: «Якби я побачила ці роботи в якомусь із провідних європейських музеїв, – ділиться враженнями відвідувачка Лариса, – поза сумнівом, зарахувала б їх до «визнаного» сучасного мистецтва. Усі вони достатньо зрілі й глибокі».

Виставка триватиме до 20 вересня

Нехитра філософія

«Назавжди» – саме таку фундаментальну назву має нова, третя студійна платівка поп-рок-гурту Lama, що побачила світ 2 вересня. Авторами треків виступили Наталя Дзеньків (реальне ім'я Лами) та продюсер Віталій Телезін, який працював також із гуртами «Океан Ельзи», «Друга ріка», «Земфира», «Ляпис Трубецкой». До нового альбому включено сім нових та п'ять уже відомих композицій, що їх випустили у «плавання» інформаційним простором трохи раніше: «Жовте поле», «Пробач», «Не підведи», «Тримай» і найновіший сингл «Лиш тільки ти». Останній, за даними fdr.com.ua, в середині травня став україномовною піснею з найбільшою ротацією. Кліп на нього, який вийшов у квітні, фактично засвідчив повернення Лами до активного шоу-бізу. Фільмували відео не в Україні, як і більшість попередніх кліпів формації. Хоча сама Наталя Дзеньків з Івано-Франківська і співає українською, орієнтуючись виключно на вітчизняний ринок, міські пейзажі до відеоробіт гурт обирає переважно за кордоном. Для свіжого «Лиш тільки ти» натуру шукали в Дубаї, «Пробач» знято у Венеції, «З джерела» – в Барселоні, «Мені так треба» й «Літак» – у Берліні. Як показує практика, іноземні краєвиди в українському відео автоматично додають балів до «карми». Але в цьому випадку очевидно й інше: обравши таку стратегію, Lama намагається вийти на ринок країн Заходу. Для цього, як пояснила Наталя, вони вже переклали англійською пісню «З джерела», що належить до другого альбому, й вели переговори з іноземними лейблами.

Перед виходом альбому вокалістка гурту розповідала, що він буде більш рóковим, але не без гармонії та мелодійності. І от якщо в першому йшлося про любов, у другому – про пошук сенсу життя, то новий, третій, народжувався в турі, з усіми наслідками, зокрема очікуваною темою дороги. Зрештою, окрім обіцяного рок-н-ролу, слухач дістав типову для гурту Lama трагедійно-драматичну мелодійність із переважанням акустичної гітари і загалом струнних та виразним синтетичним ретро-басом. Вокальна манера теж майже не змінилась, а все ж таки з'являються експерименти: в композиції «Не підведи» Лама мало не читає реп – декламує кілька рядків томним голосом. У текстах витримано характерну й для попередніх платівок лаконічність і вже звичний для колективу дещо нав'язливий повтор рядків. Використані образи, як часто траплялось і в попередніх альбомах, найчастіше вкрай прості. Але в цьому й ідея: щоб було легким і водночас філософським. Щоб її втілити, за словами Лами, гурту довелося шукати золоту середину між підходом до слухача та заглибленням у роздуми.

Хронотоп Брюгге

Тиждень потрапив у місто, де не діють звичні закони часу

ФОТО: ОЛЕГ ДОРОЖОВЕЦЬ

Автор: Олег Дорожовець

Якщо пишно-сірий Брюссель нагадує діловий костюм типового євробюрократа, то Брюгге – це натуральний кежуал. В ансамблі найгарнішого бельгійського міста домінують кольори пожухлої черепиці й нетинькованої цегли. Утім, будь-яке порівняння кульгає. Порівнювати Брюссель і Брюгге теж, мабуть, не до кінця коректно. Все одно що Голіафа й Давида. У столиці Бельгії є ажурна Гран-плас і помпезний Євроквартал, лискучий Атоміум і анекдотичний «Маннекен піс». Тобто розтиражовані туристичною індустрією об'єкти, які легко ідентифікуються, а тому розчаровують. У Брюгге немає нічого подібного. Будь-яка тутешня пам'ятка, вирвана з контексту, блякне, як морський крем'ях на суходолі. Це місто хапає за барки своєю цілісністю, атмосферою, де звичні закони часу не діють. Складається враження, що його на кілька століть поклали в камеру схову, а зараз вийняли на радість туристам і місцевому малому бізнесу, який процвітає за рахунок приїжджих.

ВИЧИЩЕНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Наприкінці XIX століття європейським бестселером став роман Жоржа Роденбаха «Мертве Брюгге», який моментально зробив місто в рази відомішим. Через сто з гаком років його популяризації не менше прислужилася кримінальна драма Мартіна МакДонага «Залягти на дно у Брюгге». У творінь обох митців є виразна спільна риса: вони наскрізь уражені депресією, до того ж невиліковно. І що симптоматично, й Роденбах і МакДонаг її джерелом вважають власне Брюгге. Даремно. Буває, місто настроює на меланхолійний лад, особливо надвечір, але в смур аж ніяк не вганяє. Саме в сутінках у спорожнілих закапелках середньовічний дух Брюгге вчувається особливо гостро, аж пряно.

А в денному світлі місто бачиться бадьорим, інколи аж занадто акуратним. Історичним артефактам місцями бракує моху, павутиння й пилу віків. До Брюгге міцно прилипло заяложене найменння «Північна Венеція». Каналів тут справді вдосталь **(фото 5)**, але от характер-

ФОТО: ОЛЕГ ДОРОЖОВЕЦЬ

ФОТО: ОЛЕГ ДОРОЖОВЕЦЬ

ною венеційською обшарпаністю й не пахне. Усе підлатано, підфарбовано, наглянцьовано. Милі дво-, триповерхові котеджики, з ґаночками, фіраночками, фальбаночками, стоять рядами, як браві олов'яні солдатики на плацу **(фото 2)**. Можна видертися на центральну вежу Брюгге – Бельфорт (триста з лишком сходинок угору) і уявити на хвилину, що саме ти командуєш цим парадом, а черепична армія віддає тобі честь **(фото 1)**. Або ж дійти до східної околиці старого міста, де на земляному валу дислокується ціла ескадрилья вітряних млинів (такий собі рустикальний фламандський пейзаж). Із-під їх пропелерів центр Брюгге – теж як на долоні.

Звідси на власні очі видно, що його не спаскудив жоден модерновий бізнес-центр, банк чи супермаркет, та і взагалі будь-який новобуд. Навіть білбордів немає. Єдиний виняток зробили для зведеного у новаторському стилі театрально-концертного комплексу, який згори нагадує рудий БТР, що припаркувався з самого краєчку історичної частини так, ніби готовий у разі потреби миттю чкурнути за її межу.

БЕЛЬГІЙСЬКИЙ ҐРААЛЬ

Хоч Брюгге й за настроєм, і за гамою – радше осіннє місто, але не гіршою порою року для його відвідин є пізня весна. Тоді воно набуває ще й легкого ідилічного відтінку, як на найкращих іконах фламандців. Кругом білі лебеді **(фото 6)**, білі нарциси, а якщо вдало підгадати час, то можна застати ще й Ходу зі Святою Кров'ю. Відбувається вона щороку в день Вознесіння Господнього. І тут уже мешканці Брюгге не відмовляють собі в пишноті дійства. Понад 600 років у місті діє спеціальне братство, яке займається організацією церемонії, об'єднуючи у своєму складі 30 найпочесніших городян. Його символом є білий пелікан, який розклював собі груди, щоб напоїти кров'ю зголоднілих пташенят. Костюмована процесія може тривати кілька годин, із показом біблійних та історичних сценок, але традиційно завершує її кінний воїн-хрестоносець, що везе вулицями капсулу з кров'ю Христа.

Свою головну релігійну реліквію Брюгге здобуло у XII столітті, за тих благословенних часів, коли воно було найзаможнішим містом на землях сучасної Бельгії. В епоху Хрестових походів це вважали звичною справою – умкнути з Єрусалима якусь святиню і як сувенір привезти землякам. Так, Теодор Ельзаський, граф Фландрський, допровадив додому посудину з краплями Крові Господньої. Для зберігання трофея у Брюгге збудували окрему базиліку: вона притулилася в закутку Ратушної площі – відразу й не помітиш. Орієнтуйтеся на вишкірених кам'яних левів, що охороняють вхід **(фото 3)**.

ЯК ДІСТАТИСЯ

Найдешевший спосіб – через Шарлеруа. Сюди злітається більшість європейських дешевих авіаліній. Щоправда, жоден із їхніх рейсів безпосередньо з Україною не сполучає. Доводиться транзитувати. Шарлеруа – певна подоба Єнакієвого, тільки на бельгійський лад, з усіма ознаками промислово-депресивного регіону. Затримуватися тут немає сенсу. За 40 хв аеропортівський «шатл» домчить до Південного (головного) вокзалу Брюсселя, звідти ще година потягом – і вже Брюгге.

Міжнародні телефонні розмови з Бельгії за допомогою ТревелСімки: вихідний тариф – $0.45/хв, вхідний – $0/хв

«ДЕСЯТЬ ВИНОГРАДНИКІВ»

Не певен, чи дозрівав колись у Брюгге виноград, але саме таку ›

CASTROL EDGE
НАЙВИТРИВАЛІША ОЛИВА ДЛЯ БУДЬ-ЯКОЇ ПОДОРОЖІ

*За результатами тесту на міцність масляної плівки моторних олив Castrol EDGE продемонстрували перевершений рівень стійкості до механічного впливу порівняно з продукцією провідного конкурента.

5

6

ФОТО: ОЛЕГ ДОРОЖОВЕЦЬ

7

ФОТО: ОЛЕГ ДОРОЖОВЕЦЬ

поетичну назву має місцевий бегінаж. Цей заклад – щось середнє між жіночим монастирем і комуною. Як явище орден бегінок виник у ті ж таки часи Хрестових походів, коли чоловіки масово гинули в далеких краях чи в кращому разі роками перебували поза домом. Аби вдовам та самотнім дружинам не лізли в голову дурниці, один із фламандських священиків запропонував ідею: організувати спеціальні громади, де жіноцтво присвячувало б себе молитвам та різним корисним справам, наприклад плетінню мережив, якими славляться ці краї **(фото 7)**. Ініціатива прижилася в багатьох країнах Європи, але наймасовіше – на територіях сучасних Нідерландів і Бельгії. Зрештою, для багатьох жінок переселення до бегінажу ставало й порятунком від злигоднів після втрати годувальника. Утримувалися такі заклади за рахунок меценатів чи й міської скарбниці. Уклад життя в них був близький до монастирського, але приймати постриг нікого не зобов'язували. Жінка могла за бажанням покинути спільноту, вийти вдруге заміж чи возз'єднатися зі своїмтаки чоловіком, який повернувся з війни. Споруджували бегінаж за принципом «міста в місті»: по суті, це жменька оточених зусібіч муром дрібненьких будиночків, розрахованих на проживання двох-трьох (не більше) осіб.

Ще одна місцева «річ у собі» – шпиталь Св. Яна. Це ще один зразок середньовічної взаємодопомоги, всупереч узвичаєній думці, що в ті часи світ був далекий від постулатів гуманізму. Цей заклад заснували сестри-августинки, аби лікувати немічних і прочан. За легендою, одним із його пацієнтів був такий собі Ганс Мемлінг, котрого черниці зцілили від ран. А він відплатив своєю творчістю. Мемлінг – мистецький геній міста Брюгге. Так само, як Антверпен – Рубенса, Гент – ван Ейка, Брюгге має Мемлінга. У шпиталі Св. Яна зберігаються лише п'ять робіт художника, але кожна є шедевром. Пронизлива смиренність, – мабуть, найкоротша характеристика стилю цього митця. Згідно зі ще одною легендою, під час наполеонівських війн августинки навіть вдалися до колективного гріха, збрехавши французьким комісарам, ніби жодних творів майстра у них у шпиталі нема. Допустити вивезення їх із Брюгге вони вважали значно тяжчою провиною.

ЩО ПОБАЧИТИ

Уздовж дороги між Шарлеруа та Брюсселем розкинулися поля Ватерлоо. А в самому Брюгге є кількадесят музеїв, починаючи від неминучих художньо-історичних і закінчуючи такими унікальними, як музей діамантів (у програму відвідин входить демонстрація гранування коштовного каміння) чи картоплі фрі (бельгійці свято переконані, що це їхній кулінарний винахід). Зрештою, Брюгге як таке – це суцільний музей: просто блукати його вуличками – грандіозна релаксація.

ЩО СКУШТУВАТИ

Вафлі, пиво, шоколад. Без цього гурманського набору будь-які відвідини Бельгії будуть неповними. Різниця між українським «Артеком» і бельгійськими гофрами разюча **(фото 4)**. Це не різниця, це прірва. Порція вафель у Бельгії, з вершками, рідким шоколадом і, наприклад, полуницею, зготована по-гарячому, замінює повноцінний обід і за розмірами, й за калорійністю. Що ж до шоколаду, то враження двоїсте. Його більше їси очима. Вітрини незліченних «шокомагазинів» розкішні, але в місцевого продукту складно віднайти якийсь феноменальний, божественний смак. Пиво – інша річ. Воно справді руйнує стереотипи. Кажуть, у маленькій Бельгії є понад 600 його оригінальних марок. Одна з них, до речі, зветься Taras Bulba.

Є

КНИГАРНЯ

7–15 вересня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):
9 вересня, 15:00 – презентація книжки Чжен Ґана (Китай) «Листи коханій. Література в живописі». Спільно з ГО «Культурно-дослідницький центр України та Китаю «Ланьхва».
9 вересня, 18:00 – презентація книжки графіка-карикатуриста Анатолія Василенка «Про політику і людей...». Спільно з видавництвом «Темпора».
10 вересня, 18:00 – презентація книжки Кшиштофа Чижевського «Лінія повернення. Про практику прикордоння у діалозі з Чеславом Мілошем». Спільно з видавництвом «Кальварія» та Польським Інститутом у Києві.

Львів (просп. Свободи, 7):
12 вересня, 18:00 – публічна подіумна дискусія «Політична культура та європейська історія: як соціальні мережі та сучасні засоби комунікації впливають на формування нової політичної культури?». Спільно з Європейською програмою Міжнародного фонду «Відродження», Віденською міською радою та Інститутом Go-Governance (Відень) у межах проекту «Київський діалог».
10–15 вересня – заходи в межах XX Форуму видавців у Львові та VIII Львівського міжнародного літературного фестивалю.

Харків (вул. Сумська, 3):
7 вересня, 18:00 – відкрита дискусія «Творчий потенціал людини: як його відкрити?». Робоча мова англійська.
13 вересня, 19:00 – брифінг «Наш внутрішній словник».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):
7 вересня, 17:00 – презентація поетичної збірки Альбіни Позднякової «Смаколики».
8 вересня, 12:00 – майстер-клас з оригамі: колібрі з паперу.
10 вересня, 18:00 – презентація книжки Тимофія Гавриліва «У шатах вересня». Спільно з видавництвом «Кальварія».
11 вересня, 19:00 – перегляд та обговорення фільму Їржі Менцеля «Я обслуговував англійського короля» за однойменним твором Богуміла Грабала.
14 вересня, 18:00 – майстер-клас із серії «Чарівний пластилін».

Інформаційний партнер Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті **book-ye.com.ua**

ДВА МОЇХ КОХАННЯ

Олена Чекан

Їхня творчість змінила моє життя, подарувала натхнення і велику радість. Як акторку в радянські часи мене «зустрів» Міхаїл Булґаков. Дослідити величезну кількість різних джерел, зустрічатися й говорити з шанувальниками письменника, постійно розмірковуючи, як саме найкраще подати вже пізнане, виношувати в собі, творити канву вистави, – титанічний кількарічний труд. Як журналіст у незалежній Україні я відкрила для себе Тараса Шевченка. Людину, яка змогла не зламатися, а піднятися над собою, злетівши на таку небачену висоту. Вчитайтесь у «Заповіт». Лише цього достатньо для генія. Як актриса душею створювала і писала художню програму про його життя, частину якої змогла втілити в документальному фільмі «Мій Шевченко». ■■

:)

«Ми захистили докторські, тому що хотіли бути вільними», – сказала мені одна професорка

СВОБОДА ЗАДЛЯ

Ганна Трегуб

У вітчизняних наукових колах є ідіома, що аспірант – це не вільна людина, кандидат наук – частково вільна і лише доктор наук може похвалитися повноцінним ступенем волі. Для науковців в Україні є й мірило свободи. Це коли тобі дають можливість вести дослідження відповідно до світових стандартів на актуальні теми. Крім того, в Україні є усталені погляди на жінок у науці. Дотепер лишається стереотип, що не наука, а родина, діти стають для них головними на певному етапі життя. «Ми захистили докторські, тому що хотіли бути вільними», – сказала мені одна професорка. Бути вільними, щоб вести власні дослідження, обстоювати в бюрократичному болоті своїх учнів і почуватися у світі, де тиснуть штучним авторитетом, самим собою. ■■

КВИТКОВИЙ ЛІМІТ

Вікторія Матола

Щоразу приїзд до рідного Тернополя починається з пошуку знайомих на залізничному вокзалі – купити квиток на нормальний поїзд до Києва (а не сидячий нібито швидкісний) навіть за три тижні неможливо. Одні з вихідних не стали винятком. Після чергової заперечної відповіді у касі про наявність квитків у бік столиці підійшла до іншої, де, як відомо з чужого досвіду, можна все «порішати». Працівниця вокзалу люб'язно погодилася «допомогти». Навіть не знаючи мене особисто, зробила один телефонний дзвінок і заробила на квитку 20 грн. Причому, як виявилося, я змогла ще й вибрати поїзд за зручним для мене часом прибуття. Тепер, володіючи секретом «ліміту» квитків, іронічно посміхаюся, коли кажуть, що їх немає. ■■

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Відгуки на статтю «Союз лебедя, щуки і рака» в № 34, у якій Любомир Шавалюк пише про псевдоефективність Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану

Іван Н.: Звичайно, абсолютного позитиву від включення України до ЄС чи Митного союзу шукати ні в якому разі не можна. Нашій кволій економіці справді буде важко конкурувати з країнами Європи. Але якщо на те пішло, то можна обговорити це питання й обумовити рівень надходжень цих товарів у країну на договірній основі, не обмежуючи їх односторонньо, ще до підписання Угоди про асоціацію. Але як можна підтримувати вступ до Митного союзу, де нас від тимчасового позитиву у формі «можливої» знижки на сировину (переважно газ) більше нічого доброго, окрім постійного «покровительства» Москви у всіх наших міжнародних і внутрішньополітичних діях, не чекає? Варто подивитися на рівень розвитку економік та життя людей у кожному з цих союзів, і відповідь стане зрозуміла!

Володимир: Те, що Україні цей союз вкрай шкідливий, зрозуміло всім, крім людей немудрих або «матеріально залежних» від Росії.

Ірина: Стосовно п'яних відповідальних – це не жарт. Там п'яні й робітники теж, причому із самого ранку. Вони навіть примудряються зіпсувати те, що зроблено на нормальному обладнанні. Як приклад – екскаватор ТЕРЕКС російської зборки. Це нонсенс.

Папаша: Головне, що більш за всіх репетує «старший брат», ніби Україна в разі підписання угоди з ЄС стане головним винуватцем в економічній загрозі Росії.

Відгуки на статтю «Чому ж не йде апостол правди і науки?» в № 35, у якій Ростислав Семків пише про системні проблеми української освітньої галузі

Невідомий: Система вищої освіти в Україні потребує негайного реформування, ці зміни назріли давно, і вони підготовлені часом. Із трьох запропонованих законопроектів необхідно вибрати все найкраще і на основі цього створити новий закон «Про вищу освіту».

Руслан: Як на мене, то ЗНО в теперішньому вигляді є зовсім не досконалим і з його появою стало тільки гірше. Хабарі нікуди не зникли, а от проблем тільки додалося як абітурієнтам, так і їхнім батькам.

Відгуки на статтю «Міф про Україну як житницю світу» в № 33, у якій Любомир Шавалюк аналізує, чому аграрний сектор не може стати локомотивом економіки

Читач: Щось не вписується в цю картину Данія, економіка якої опирається на високорозвинене сільське господарство. Чи то до уваги не слід брати країни, в яких максимально децентралізовано фіскальні функції держави, і те, що в основі сільського господарства Данії лежать індивідуальне володіння землею та сімейна ферма (дрібний і середній бізнес)? Данія посідає перше місце у світі по виробництву продуктів харчування на душу населення.

Іван Н: Люди все одно від цих показників ніяких змін не відчують. Хіба ж це цифри дрібних фермерів, які здають молоко по занижених цінах, чи людей, яким належать земельні паї? Єдиним позитивним імпульсом є збільшення ціни на оренду земель, але відсутність реальної сівозміни і насадження на цих землях здебільшого кукурудзи та соняшнику роблять ці землі неродючими на п'ять і більше років. Потрібно розробити державну стратегію продовольчої безпеки України і розширювати асортимент культур, які ми вирощуємо!

Стилістику дописувачів збережено. Свої зауваження та коментарі до статей ви можете надсилати нам за допомогою системи зворотного зв'язку на сайті Тиждень.ua

НАЙКРАЩИЙ РОУМІНГ ДЛЯ КОМФОРТНОГО СПІЛКУВАННЯ

TravelSIM

- **БЕЗКОШТОВНІ** вхідні дзвінки у **141** країні
- Діє у **≈198** країнах
- СМС-повідомлення від **0,80 ₴**
- Вихідні дзвінки від **2,00 ₴**
- Інтернет від **1,52 ₴ /1Mb**
- Без абонплати та плати за з'єднання
- Старт-пакет **GSM-1900 для США, Китаю:**
  Вхідні **0,00 ₴** Вихідні від **2,00 ₴**
- Всі можливі варіанти поповнення:

portmone.com VISA MasterCard ibox PrivatBank

Мережевий тариф*
2,00 ₴
між абонентами ТревелСіМ

Пакетні Євродзвінки**
2,00 ₴
послуга потребує активації

*Тариф діє на території всіх країн з безкоштовними вхідними дзвінками, за винятком Мексики
**Європейські країни дивіться на сайті w.TravelSiM.ua
Тарифи станом на 01.08.2013 р.

w.TravelSiM.ua Інфолінія: (044) 223-8008

ЛІВАН/LEBANON ІРАК/IRAQ ІОРДАНІЯ/JORDAN ІРАН/IRAN

UM Air
AIRLINES

www.umair.com.ua